

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Islámské finančnictví

Petra Kváčová

© 2014 ČZU v Praze

!!!

**Místo této strany vložíte zadání diplomové práce.
(Do jedné vazby originál a do druhé kopii)**

!!!

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Islámské finančnictví" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3.2014

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu doc. Ing. Mansoorovi Maitahovi, Ph.D.et Ph.D. za laskavý přístup a cenné rady, které mi po celou dobu zpracování diplomové práce poskytoval.

Islámské finančníctví

Islamic finance

Souhrn

Diplomová práce pojednává o islámském finančníctví, které v posledních letech zažívá nebývalý rozvoj. Autorčiným záměrem je nejprve představit základní principy islámu a islámského práva šari'a, ze kterých islámské bankovníctví vychází. Jelikož islám zakazuje úrok, fungují banky na rozdílných základech, než bankovníctví konvenčního typu. Pochopení náboženských principů islámu je tedy klíčovým bodem pro celou práci. Dále jsou detailně vysvětleny produkty islámského finančníctví, které jsou rozděleny do dvou skupin a to dle technik financování – metoda sdílení zisku a ztráty a metoda přírážky. Představen je i vývoj islámského bankovníctví, bankovní systém a mezinárodní finanční instituce. Následně se práce zaměřuje na charakterizování a analýzu islámského finančníctví v jednotlivých zemích EU. Závěrečná část je pak věnována obecnému zhodnocení islámského finančníctví. Autorka se zde snaží shrnout možnou perspektivu a problémy tohoto typu finančníctví.

Summary

The thesis deals with islamic finance, which has been experiencing an unprecedented development in last few years. The author's intention is to present basic islamic and sharia law principles, which is islamic finance based on. As interest is forbidden in Islam banks work on different basis than conventional banking. Understanding religious islamic principles is therefore essential for the thesis itself. Further off products of islamic finance are explained in detail. They are divided into two groups according to the technique of finance – method of a profit and loss sharing and method an additional charge. The islamic banking development is introduced as well, banking system and international finance institutions. Thereafter the thesis focuses on describing and analysis of islamic finance in particular EU countries. The last part is dedicated to general valuation of islamic finance. The author has tried to summarize possible development and problems of this type of finance.

Klíčová slova: Islám, islámské právo, islámské bankovníctví, úrok, náboženské principy, techniky financování, konvenční bankovníctví

Keywords: Islam, islamic law, islamic banking, interest, religious principles, financing techniques, conventional banking.

Obsah

1.	Úvod.....	8
2.	Cíl práce a metodologie	9
3.	Charakteristika islámu.....	11
3.1	Vznik a vývoj islámu	12
3.1.1	Vznik islámu a prvotní obec věřících.....	12
3.1.2	Kořeny schizmatu.....	14
3.2	Pilíře islámského náboženství.....	15
3.2.1	Vyznání víry (šaháda)	17
3.2.2	Modlitba (salát/namáz).....	18
3.2.3	Almužna (zakát, sadaqa)	19
3.2.4	Půst (sawm, sijám)	20
3.2.5	Pouť do Mekky (hadždž)	21
3.3	Džihád	22
4.	Islámské právo	23
4.1	Definice a pojetí islámského práva Šarí‘a.....	23
4.2	Základní zdroje islámského práva.....	24
4.3	Normy islámského práva.....	27
4.4	Fiqh	28
4.5	Fatwy.....	28
4.6	Školy islámské jurisprudence.....	29
4.7	Vliv tradic na islámské právo.....	30
5.	Islámské finančníctví	31
5.1	Pojetí islámského finančníctví	31
5.2	Historie islámského finančníctví.....	32
5.3	Základní náboženské principy islámského finančníctví	35
5.3.1	Ribá	37
5.3.2	Gharar.....	39
5.3.3	Maysir	40
5.4	Bankovní produkty a způsoby financování.....	41
5.4.1	Mušáraka	41
5.4.2	Mudáraba.....	43
5.4.3	Murábaha.....	45
5.4.4	Idžára.....	47
5.4.5	Qard hasan.....	48
5.4.6	Sukúk	49
5.4.7	Istisna‘a	50
5.4.8	Salam.....	51
5.4.9	Tawarruq	52
5.4.10	Jo‘alah	52
5.4.11	Takaful	53
5.4.12	Islámské hypotéky.....	54
5.5	Islámský bankovní systém	54
5.6	Rostoucí vliv islámského finančníctví	58
5.7	Komparace islámského a konvenčního bankovníctví	59
5.8	Islámské finanční instituce.....	61
5.9	Islámské finančníctví v EU	63

5.9.1	Velká Británie	66
5.9.2	Lucembursko.....	68
5.9.3	Švýcarsko	69
5.9.4	Německo	69
5.9.5	Francie.....	70
5.9.6	Dánsko, Itálie, Irsko	71
5.9.7	Švédsko	71
5.9.8	Islámské bankovníctví a Česká republika	72
5.10	Hodnocení islámského bankovníctví	74
6.	Závěr	76
7.	Seznam použitých zdrojů	78

1. Úvod

Dle statistik žije na zemi 1,5 miliard muslimů, islám tedy patří po křesťanství mezi nejrozšířenější světová náboženství a jeho příznivců stále přibývá. Na druhou stranu jen málokterý pojem bývá předmětem tolika diskuzí, nepochopení, zneužití a špatné interpretace, než je právě *islám*. Islámské právo, jeho aplikace a principy, to vše se stává častým tématem světových médií, které široké veřejnosti předkládají někdy zkreslený obrázek o tomto náboženství.

V muslimských zemích není islám brán „pouze“ jako náboženství, ale je to jakýsi způsob života. V životě muslima je islám základem téměř všeho. Pochopení principů islámu je tedy klíčovým bodem pro celou práci. Islám je silně sociálně orientovaný, vyjádření solidarity a pomoc sociálně slabším muslimům patří mezi základní pilíř islámského náboženství. Povinná almužna – zakát, forma náboženské daně, která je určena na obecně prospěšné či dobročinné účely, je pouze jednou z možností vyjádření této solidarity. Náboženská dobročinnost se samozřejmě prolíná i do ekonomického systému zemí.

Islámští teoretici úzce spojují fenomén islámské ekonomiky s principy islámského práva, včetně již zmíněného důsledného dodržování principů spravedlnosti a solidarity. Z tohoto důvodu bývá islámské finančníctví prezentováno jako „etické“. Zásadní význam pro rozvoj a vznik islámského bankovníctví má ribá, neboli zákaz úrokové sazby. Pochopení termínu ribá je klíčovým prvkem v islámském finančníctví, protože je hlavním principem, který musí být dodržen ve všech poskytovaných produktech a službách.

Islámské bezúročné bankovníctví, které funguje na základě principů islámského práva, je relativně mladým konceptem. První islámská banka, která poskytovala bezúročné půjčky, byla založena před cca padesáti lety v Egyptě. V současnosti se islámské finančníctví řadí mezi jeden z nejrychleji rostoucí segment mezinárodního finančního trhu. Islámské finanční instituce dnes disponují nezanedbatelným finančním kapitálem. Hodnota aktiv uložených v těchto bankách se pohybuje okolo 1 000 miliard USD. V globálním měřítku se jedná sice o zanedbatelnou částku, ale dynamický rozvoj se dá předpokládat i v budoucnu.

S ohledem na stále zvyšující se počet muslimské populace a šíření islámských finančních produktů a služeb i mezi nemuslimské klienty, představuje tento sektor ohromný tržní potenciál. Islámské banky působí ve všech muslimských zemích, jejich aktivita se ale postupně přesouvá i mimo islámský svět. Je zajímavé pozorovat to, že k zakládání a rozvoji těchto bank dochází i v zemích nemuslimských a to dokonce i v zemích, ve kterých žije malá komunita muslimů. Příkladem zemí s rozvíjejícím se islámským bankovníctvím jsou např.: USA, Kanada a některé evropské státy – Velká Británie, Lucembursko, Německo, Francie, Švýcarsko aj.

Tato práce se zaměřuje na analýzu islámského finančnictví, poskytovaného v rámci EU. K úspěšnému rozvoji „etického“ islámského bankovníctví v Evropě přispěla globální ekonomická krize a následná recese v roce 2008. Dle průzkumů měly islámské banky v době finanční krize v USA a Evropě prokazatelně nižší ztráty, než banky konvenčního typu.

2. Cíl práce a metodologie

Hlavním cílem diplomové práce je popsat principy fungování islámského finančnictví. Autorčinou snahou je přiblížit čtenáři principy islámského práva a to zejména v oblasti finančních služeb. Zaměřuje se na vysvětlení základních principů islámského bankovníctví a detailně popisuje produkty islámského finančnictví. Dalším cílem práce je zanalyzovat islámské finanční instituce, které nabízejí své služby v zemích EU.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol, které se poté dále člení do jednotlivých podkapitol. Při zpracování práce byly použity metody analýzy a komparace.

První část práce se věnuje obecné charakteristice islámu, který je zde definován z hlediska historického vývoje. Dále je zde popsána pilířovitá struktura náboženství.

Další kapitola pojednává o problematice islámského práva. V současné době je na islámské právo veřejností nahlíženo s jistou dávkou nepochopení, která plyne z nevědomosti. Proto se tato část práce zaměřuje na podrobné charakterizování islámského práva, jeho vznikem, prameny a oblastmi, které upravuje. Dále je v této kapitole pojednáno o normách islámského práva, islámské právní vědě fiqh a školách islámské jurisprudence.

Další kapitola se věnuje charakteristice islámského finančnictví. Popsány jsou zde základní náboženské principy islámského finančnictví a detailně rozpracována je i

charakteristika jednotlivých bankovních produktů a technik, které islámské banky využívají při svém financování. Jedna z podkapitol se zabývá i islámským pojišťovnictvím. Část práce se věnuje vymezení rozdílů mezi islámskými a konvenčními bankovními systémy.

Závěr práce pojednává o islámském finančnictví a bankovních obchodech v zemích Evropské unie. Jsou zde popsány mezinárodní islámské banky, které nabízí své služby v jednotlivých státech. Speciální podkapitola je věnována nabídce islámských finančních služeb a produktů v České republice. Celá práce je zakončena hodnocením islámského finančnictví, ve kterém je nastíněna otázka možných perspektiv a problémů, které si s sebou islámské finance nesou.

3. Charakteristika islámu

Islám představuje vývojově třetí a zároveň nejmladší náboženský systém na světě. Podobně jako je tomu v judaismu a křesťanství, je i islám založen na víře v jediného Boha, s tím rozdílem, že v arabštině zní jeho jméno *Alláh*. Samotné slovo Islám pak znamená „Odevzdání se Bohu“, ten kdo se odevzdává do vůle Boží, je muslim.

Muslimové pokládají své náboženství za přirozenou monoteistickou víru. Samo slovo *Islám* znamená „odevzdání se do vůle Boží“. Muslimové věří, že tuto Boží vůli zvěstovali lidem proroci. Nicméně až do vystoupení posledního a největšího z nich – *Muhammada* – zůstala úroveň poznání nízká, a tuto dobu proto označují za věk *džahilíje*, neboli „nevědomosti“.¹

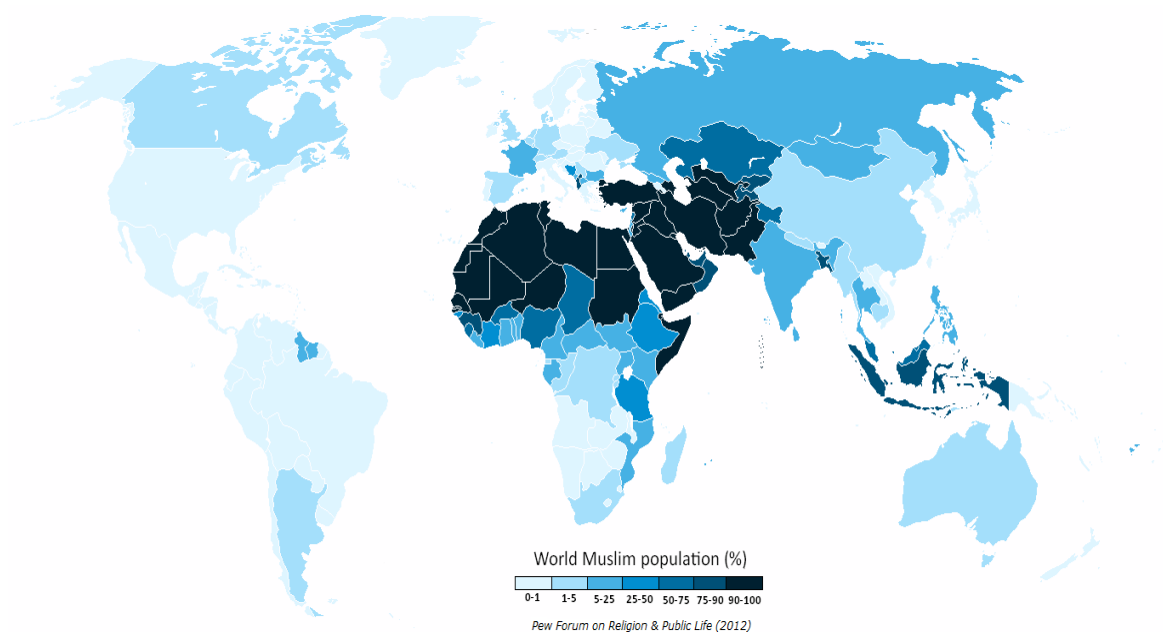
Islám časově navazuje na židovskou a částečně i křesťanskou tradici. Dalším společným znakem s judaismem a křesťanstvím je to, že i islám patří mezi „náboženství knihy“. Muslimové věří, že se jim Bůh zjevuje prostřednictvím znamení. Velký hřích je uctívat jakoukoliv jinou sílu nebo bytost ve vesmíru. To nejpodstatnější je pro ně imám, víra v jednoho Boha, jeho proroky a jejich poselství. Stoupenci islámu věří také v poslední soud a v ráj pro bohabojné. Islám převzal ze starších náboženství víru v anděly. Úcta je projevována převážně archandělovi Gabrielovi, který pomáhal Muhammadovi.

V současnosti je islám druhým nejrozšířenějším náboženstvím světa. Počet věřících se odhaduje zhruba na 1,5 miliardy. Muslimové patří mezi nejrychleji rostoucí komunitu na světě, jejich geografické vymezení je proto komplikovanější. Obecně se dá říci, že nejvíce muslimů žije v Asii (zde jejich populace čítá až 25% všech obyvatel). Mezi nejlidnatější státy patří Indonésie a Indie. Islám se stal státním náboženstvím v téměř všech arabských zemích, vyjma Libanonu. Dále se stal státním náboženstvím v Bangladéši, Indonésii, Iránu a Pákistánu. Silnou pozici si islám vybudoval i v Africe, kde muslimové tvoří 40% všech obyvatel. V Evropě je muslimů poměrně málo, ale jejich počet v posledních letech narůstá. Dle odhadů zde žije až 25 miliónů muslimů. Početně nejvýznamnější komunita spřízněnců islámu se nachází ve Francii, Německu a Velké Británii. V Americe a Austrálii má islám minimální vliv.

Následující mapa zachycuje procentuální rozmístění muslimů ve světě.

¹KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 9.

Obrázek 1: Rozmístění muslimské populace ve světě

Zdroj: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:World_Muslim_Population_Map.png

3.1 Vznik a vývoj islámu

3.1.1 Vznik islámu a prvotní obec věřících

Islámské náboženství se zrodilo v sedmém století na území dnešní Saudské Arábie, tedy v místě, kde přicházeli do kontaktu arabští pohané s místními křesťany a židy. Obchodníkovi Muhammadovi z rodu Hášimovců v této době Bůh poprvé seslal zjevení, která poté Muhammad interpretoval veřejnosti.

Hášimovci byli součástí významného arabského kmene Kurajšovců. Tento kmen byl považován za patrona Mekky a tento post byl velmi uznávaný, protože město patřilo v této době mezi důležité obchodní křižovatky a bylo významným poutním místem. V oblasti neexistovala žádná dominantní náboženská autorita, která by byla schopna ovlivnit způsob vyznání víry. Vedle sebe zde žila společenství, která uctívala rozdílné bohy a bůžky. Tento stav Kurajšovcům vyhovoval a velmi nahrával.² Muhammadovým cílem bylo získat na svou stranu masu lidí, která by se přidala k nové víře. Chtěl změnit zažitá tradice, zvyky, společenskou hierarchii a celkový způsob chápání světa. I přesto, že tehdejší arabská společnost právě dosahovala své největší slávy a nový způsob víry

²HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 24.

reflektoval potřebu radikálních společenských změn, nešlo původní společenský řád naprosto ignorovat.

Arabové se museli po staletí vyrovnávat s nepříznivými přírodními podmínkami, ve kterých měl jedinec jen mizivou šanci přežít bez pomoci kmene. Příslušnost k určitému společenství zde byla rozhodující. Pokud byl jedinec z kmene vyloučen, stal se psancem. V jednotlivých kmenech fungovala striktní hierarchie. Každý člen plnil svou úlohu a blízká či vzdálená pokrevní příbuznost posilovala jednotu a soudružnost. Velmi silně zde byla zakořeněna krevní msta, která zaručovala stabilitu kmene. Násilí bylo bráno za naprosto přirozené. Kmeny na jedné straně poskytovaly ochranu svým členům, na druhé straně ale byly odpovědné za činy svých lidí, a pokud byla prolita cizí krev, musely přistoupit ke specifické formě kompenzace.

Islám se proto musel již od začátku prezentovat jako kolektivní náboženství a ne jako víra, která by prosazovala individualismus. Muhammad ve svém poselství vyzýval k uctívání jediného Boha – Alláha. Věřící si měli být rovni, bez ohledu na majetek, pohlaví či barvu pleti. Ženám a sociálně slabým byla přislíbena zvláštní práva a jistoty, majetkové a trestní právo se mělo změnit v souladu s islámským náboženstvím a tím přispět k daleko větší společenské harmonii.³ Později dochází k tomu, že se islám postupně změnil z pouhé víry na koncept, který začal ovlivňovat nejen duchovní, ale i politický a ekonomický život komunity. To se přestalo líbit vládnoucí vrstvě Kurjašovců, kteří se snažili pomocí perzekučních prostředků Muhammadův vliv na komunitu omezit. Vyznavačům islámu se tak dostalo veřejného opovržení. Samotný prorok byl označen za lháře, podvodníka a čaroděje. Mezníkem Muhammadova života, potažmo islámského náboženství se stal rok 622 a 623 – takzvaná Hidžra. Muhammad byl donucen opustit Mekku a společně se skupinkou svých nejbližších a nejvěrnějších spřízněnců se přesunul do osady Jathrib, dnešní Medíny. Muhammad zde působil jako soudce zneprátelených kmenů a zároveň dál působil ve své misijní činnosti. Muhammadovo působení v Medíně nalezlo uznání nejen u vážených myslitelů, ale také u většiny vzdělaných obyvatel. Počet věřících, kteří se hlásili k islámu, rapidně narůstal. Povědomí o Muhammadovi jako o božím poslovi, který disponuje nadpřirozenou silou a schopnostmi, se velmi rychle šířilo. Problémy v komunitě

³HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 26.

věřících se řešily na základě rozhodnutí, činů a proslovů Muhammada, neboť jedině on promlouval s Alláhem.⁴ Stejně jako během své působnosti v Mekce, i v Medíně Muhammad kladl silný důraz na kmenovou pospolitost, která byla prvotním předpokladem pro vznik *ummy*, neboli islámské obce.

Islám se prorokovými ústy vymezil vůči dvěma starším monoteistickým náboženstvím – judaismu a křesťanství. Tato náboženství byla považována za prospěšná, ale zároveň za nedomyšlená a nedokonalá. Muhammad dále definoval postavení islámu a specifikoval islámsko-křesťanské vztahy. Sám sebe prohlásil za posledního a zároveň nejvyššího proroka. V době, kdy sílilo postavení Medíny v obchodní a duchovní rovině, byl Muhammadovi udělen z rukou Mekkánců status rovnoprávného partnera s cílem vykonat umru, tj. malou pout'.⁵ On sám si dal za cíl posílit islámskou víru v oblasti Etiopie, Byzance a Alexandrie. Toto však Muhammad již nestihl. Zemřel na následky těžké nemoci. V následujících letech však islám stále expandoval. Po smrti proroka jeho učenci zaznamenávali život a učení Muhammada. Takto vznikly ucelené sbírky hadíthy, které jsou v dnešní době považovány za jedny z nejvýznamnějších písemností islámu.

3.1.2 Kořeny schizmatu

Muhammad zemřel velmi nečekaně, aniž by po sobě zanechal svého následníka nebo politickou závět. To vyvolalo mezi spřízněnci nejistotu a zmatek. Kujaršovci krizi vyřešili tím, že složili hold Prorokovu příteli a tchánovi Abú Bakrovi. Ten jako hlava muslimské obce přijal titul „nástupce Posla Božího“ - *chalífát rasúl Aláh* neboli *chalífa*. Na čas se uplatnil vzor, že chalífou má být Kurajšovec zvolený předními muži obce. Toto uspořádání dodnes uznává většina muslimů jako součást tradice *sunny*. Proto se sami označují za „lid tradice a společenství“ – orientalisté zpravidla hovoří o sunnitské ortodoxii.⁶

Proti této tradici stojí *šía*, která vznikly též po Muhammadově smrti. Tato odnož se domáhala nejvyššího úřadu pro Alího b. Abí Tálib. Alí byl Prorokův nejbližší příbuzný, bratranec a zeť, manžel Muhammadovy dcery Fátimy. Jeho stoupenci ho dodnes

⁴ POTMĚŠIL, Jan. *Šarí'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 58.

⁵ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 20.

⁶ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 26.

pokládají za přímého vyvolence božího. Rozpol mezi sunnity a šíity se v dějinách dále prohluboval a zůstává velmi živým dodnes.

Sunnité

Jak již bylo uvedeno, mezi hlavní charakteristiku sunnitů patří to, že se řídí tradicí – sunnou. Víra v sunnu je přirozenou součástí islámské víry této skupiny. Sunnité, na rozdíl od šiitů, uznávají první 3 chalify, včetně Abú Bakra, což byl otec Muhammadovi manželky Aiši, který ho zastupoval už v době jeho nemoci. V islámském světě tvoří sunnité asi 90% všech muslimů a dá se říci, že jsou zastoupeni téměř ve všech islámských zemích. Většina muslimských přistěhovalců v evropských zemích patří k této větvi.

Šíité

Šíité zastávali názor, že o Muhammadově nástupci může rozhodnout pouze Bůh a že tímto nástupcem může být pouze bratranec, a zároveň manžel jediné jeho přeživší dcery Fátimy, Ali. Ali byl v tomto směru velmi neprůbojný, ale nakonec se chalífem stal. Po jeho smrti však šiité nadále uznávali jen přímé Aliho potomky, kterých bylo dohromady 12. Jeho poslední syn Madhi dle muslimů povstane z mrtvých a společně s Ježíšem Kristem povede svět správnou cestou. Šíité neuznávají vyjma Koránu žádnou jinou literaturu, cení si mučedníků a očekávají příchod svého spasitele. Ovšem šía nikdy netvořila zcela jednotný proud a z toho důvodu vzniklo nemalé množství sekt. Dnes tvoří šiité asi 10% z celkového počtu všech muslimů, což čítá okolo 130–190 milionů věřících.

3.2 Pilíře islámského náboženství

Širokou a vše zahrnující představu Bohem určeného řádu člení muslimští vyznavači do tematických okruhů, a to do *vztahů člověka k Bohu a vzájemných vztahů mezi lidmi*. Islámské náboženství ve vztahu člověka k Bohu je všeobecně ustanoveno převážně na náboženské odpovědnosti, jde o náboženské povinnosti v užším slova smyslu, o jakýsi vlastní kult.⁷ Zásadní význam zde má pět povinností, které se souhrnně nazývají Pět sloupů nebo Pět pilířů náboženství. Mezi ně patří: vyznání víry (*šaháda*), modlitba (*salát*), náboženská daň/almužna (*zakát*), půst v měsíci ramadánu (*sawm*) a pout' do

⁷ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 91.

Mekky (*hadždž*). Pro správné provedení některých z těchto povinností, je nutné provedení rituální očisty (*tahary*). Jelikož se jedná o významnou podmínku platnosti těchto povinností, budeme se jí zabývat hned zpočátku.

Vedle zmíněných pilířů lze k povinnostem člověka vůči Bohu řadit i další povinnosti a záležitosti náboženského charakteru, např. otázka odívání, povolených a zakázaných pokrmů a nápojů, otázky lovu a usmrcování zvířat.

Jak již bylo zmíněno, islám příkládá velkou závažnost *čistotě* a její pojetí islámští učenci rozebírají až do těch nejmenších detailů. Jde o čistotu tělesnou, morální a rituální v jediném celku. Tahara sice nepatří mezi pilíře, ale tvoří důležitý předpoklad pro platnost např. modlitby a hadždže. Opakem čistoty je tzv. poskvrnění, které se z teologického hlediska dělí na hmotné a mentální. Z pohledu práva se poskvrnění člení na věcné a náboženské, nebo také na těžké (*džanába*) a lehké (*hadath*). K těžkému poskvrnění dochází pohlavním stykem a vůbec vyměšováním spermatu, u ženy je působí také menstruace a šestinedělí.⁸ Význam tahary pramení ze skutečnosti, že povinnost čistoty a návod k jejímu dosažení se opírá přímo o text Koránu (viz 5:6).⁹ Lehké znečištění přivodí kontakt s nečistou věcí. Mezi nečisté věci (*nadžiš*) se řadí víno, lihoviny, nečistá zvířata (vepří, psi), zdechliny, krev, hnis, zvratky, výkaly a mléko nejedlých zvířat. Ve výčtu nečistých věcí se některé právní školy názorově odlišují. Například dle Abú Hanífy nejsou lihoviny nadžiš. Šíité naopak do seznamu nečistých věcí přidávají mrtvá lidská těla a patří sem i kontakt s nevěřícím. Obecně ale platí, že se člověk znečišťuje také konáním potřeby, spánkem, omdlením, dotykem osoby opačného pohlaví a dotykem pohlavních orgánů.¹⁰ Ve stavu lehkého znečištění je věřícím zakázáno se modlit a dotýkat se Koránu. Ve stavu těžkého znečištění se věřící mimo jiné nesmí zdržovat v mešitě nebo přednášet z Koránu.

Stav znečištění se odstraňuje očistným omytím, které je podle závažnosti poskvrnění rovněž dvojího typu. Velké znečištění odstraní pouze *ghusl*, tzn. úplné vykoupání nebo omytí celého těla a vypláchnutím úst a nozder. Očišťování se opírá přímo o autoritu koránského textu.

⁸ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 93.

⁹ HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 601.

¹⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 93.

Většina mešit je vybavena umývárny, aby se věřící před modlitbou mohli očistit. Voda platí za čistou. Není-li po ruce voda, je možné očistu provést jemným pískem nebo prachem. Muslim si jím jen krátce přetře obličej a celé ruce.¹¹ Očista by se neměla omezovat pouze na fyzickou stránku člověka, ale měla by jí předcházet i zbožná předsevzetí (*nija*) spolu s myšlenky na Boha – má tak jít zároveň o očistu srdce a ducha.¹²

3.2.1 Vyznání víry (šaháda)

Mezi nejdůležitější pilíře islámu patří *šaháda*, která vyjadřuje příslušnost k islámu a odevzdanost do vůle Boží. Formule vyznání: „(Vyznávám, že) není boha kromě Boha a Muhammad je Posel Boží“, se skládá ze dvou pasáží Koránu. První část je tvořena z „odmítnutí“ (*nafi*) - popírá se existence jakéhokoliv jiného Boha, a „ujištění“ (*itbát*), že je pouze „Bůh“. Toto krátké vyznání řadí islám mezi monoteistická náboženství. Druhá část poukazuje na Muhammadovo prorocké poslání, čímž zahrnuje víru ve zjevený Korán.

Obecně lze říci, že ten, kdo šahádu pronese, se stává muslimem. Je zde ale třeba upozornit na to, že islám sám o sobě odmítá vynucené konverze.¹³ Lidé, kteří konvertují k islámu jen za účelem osobního obohacení a prospěchu a nikoliv s úmyslem věřit v Boha, provedli chybnou konverzi a jejich přestup k islámu je tím pádem neplatný. V současnosti se konvertita šahádu pronáší zpravidla před významným islámským činitelem. Obecně lze ale stvrdit přestup k víře pronesením šahády před dvěma svědky a pořídít z toho úřední zápis.

Vyznání je důležitou součástí života věřících. Povinnost vyznávat víru plní muslim při každodenních modlitbách, které šahádu obsahují. Vyznání se má šeptat do ucha novorozencům a vyslovovat při loučení se zesnulými. Podle šarí'y ji má muslim vyslovit jako poslední slova před smrtí. Každý, kdo vysloví šahádu, je označen za *šahída* (vyznavače, svědka) a je připraven nastoupit na cestu do ráje.¹⁴

¹¹ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 99.

¹² KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 94.

¹³ KŘIKAVOVÁ, Adéla, MENDEL, Miloš a MÜLLER, Zdeněk. *Islám: Ideál a skutečnost*. Vyd. 1. Praha: Panorama, 1990. 367 s. Pyramida. ISBN 80-7038-012-8. str. 15.

¹⁴ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 100.

Pojem šahíd (pl. šuhadá) v pozdější době nabral dalšího významu, a to jako označení pro mučedníka, který padl za svatou věc islámu. Šuhády můžeme dělit na ty, kteří zemřeli násilnou smrtí či předčasně (např. při službě Bohu, žena při porodu atd.) ty, kteří zemřeli přirozeně (při hadždži, při modlitbě atd.) a na žijící mučedníky. V současnosti se vztahuje i na bojovníky, kteří padli za národní nezávislost a za národní hrdiny.¹⁵

3.2.2 Modlitba (salát/namáz)

Modlitba patří mezi hlavní a každodenní povinnost muslima a vedle obřadů hadždže vlastně jedinou závaznou podobu islámské „bohoslužby“. Právo hodnotí zanedbávání modlitby jako odklon od víry.¹⁶ Pokud chalífa, jakožto politická a náboženská hlava ummy, modlitbu nevykoná, může to být důvod pro jeho sesazení. Salát nemůže být spojován se snahou vyprosit si od Boha cokoliv jiného než správné vedení. Prosebnou modlitbu, blízkou křesťanskému pojetí, označuje islám *duá*.¹⁷ Ta je projevem ryze soukromým a nevztahují se na ní žádná pravidla.

Závaznou povinností vůči Bohu je pouze modlitba salát, kterou je třeba praktikovat podle tradice a to bez ohledu na místo a národnost věřících. Prováděna je vždy v arabštině.¹⁸ Modlitba je povinná pro všechny muslimy, kteří dosáhli dospělosti (resp. puberty) a kteří jsou duševně zdraví. Na nemocné se v tomto směru bere ohled. Je tolerována snazší varianta modlitby, kdy si pohyby nemocný uzpůsobí svému zdravotnímu stavu. Ve výjimečných případech lze i prominout tyto povinnosti, ale je zde podmínka, že si věřící musí po uzdravení modlitbu nahradit.

Modlitba je platná pouze tehdy, jsou-li splněny stanovené podmínky (šurút): *čistota těla, čistota místa, náležitá oděná, zaujetí správného modlitebního směru, znalost modlitebních časů a zbožné předsevzetí*.¹⁹ Modlící musí být samozřejmě muslimské víry, duševně zdravý a mít zbožný úmysl vykonávat salát správně.

¹⁵ KŘÍKAVOVÁ, Adéla, MENDEL, Miloš a MÜLLER, Zdeněk. *Islám: Ideál a skutečnost*. Vyd. 1. Praha: Panorama, 1990. 367 s. Pyramida. ISBN 80-7038-012-8. str. 71.

¹⁶ KŘÍKAVOVÁ, Adéla, MENDEL, Miloš a MÜLLER, Zdeněk. *Islám: Ideál a skutečnost*. Vyd. 1. Praha: Panorama, 1990. 367 s. Pyramida. ISBN 80-7038-012-8. str. 70.

¹⁷ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 96.

¹⁸ POTMĚŠIL, Jan. *Šarīʿa: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 102.

¹⁹ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 96.

Otázka rituální čistoty (tahára) byla popsána již výše. Vhodné místo k modlitbě je každé suché místo, které nebylo poskvrněno krví, menstrující ženou, zvířetem apod.²⁰ Co se vhodného odění týče, platí zde pravidlo, že je třeba zahalit nahotu. Nahotou je u muže bráno vše mezi břichem a koleny. Ženy by měly mít zahalené celé tělo krom obličeje a rukou od zápěstí. Tímto tvrzením je dle názorů mnoha islámských učenců dána i norma, podle které by se ženy měly oblékat. Zde je důležité ale upozornit na to, že předpisy šarí'ý, které se týkají právě ženského zahalování, nebyly nikdy plošně jednotné. Silný vliv v těchto otázkách zde má místní zvykové právo, tradice, převládající právní směr apod.²¹

Muslimové se modlí směrem k Mekce. Směr k Mekce (*gibla*) je v mešitách zdůrazněn výklenkem zvaným *mihráb*.

Modlitební časy (*awgát, mawágít*) jsou naznačeny již v Koránu, přesný počet denních modliteb spolu s jejich časovým rozvržením byl však určen až praxí Muhammadovou a jeho prvních čtyř zástupců – chalífů.²² Podle sunnitských právních škol je pro věřícího povinností modlit se pětkrát denně. První je modlitba za úsvitu (*salát al-fadžr, salát as-subh*), dále následuje modlitba polední (*salát az-zuhr*), odpolední (*salát al-asr*), při západu slunce (*salát al-maghrib*) a v noci po vyhasnutí posledních červánků (*salát al-išá*). Jestliže modlitbu věřící zmešká, je jeho povinností si jí dodatečně nahradit. Začátek modlitby oznamuje muezzin voláním *adhánu*.²³

3.2.3 Almužna (zakát, sadaqa)

Zakát je forma náboženské daně či povinné almužny, která je určena na obecně prospěšné či dobročinné účely.

V islámském právu je zakát chápán jako vrácení majetku, který věřící získal díky Bohu. Svým způsobem se jedná o povinný odpustek za hříšnou touhu vlastnit. Muslimové věří i v to, že poskytnutím zakátu očistí i zbývající majetek. Almužnu má povinnost odvádět každý dospělý muslim, jehož majetek přesahuje zákonem stanovené minimum. Dle

²⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 97.

²¹ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 102.

²² POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 102.

²³ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 100.

klasického práva se zakát odvádí každoročně (ke konci lunárního roku) z určených druhů majetku jako jsou vypěstované plodiny, zvířata, zlato, stříbro apod.

Zakát lze dát přímo těm lidem, kterým má pomoci, preferovanějším postupem je však odevzdat almužnu příslušným úřadům, které ji přerozdělí dle svého uvážení. Zakát tak splynul se stánými daněmi a tím pádem pozbyl smyslu charitativní pomoci.²⁴ I dnes je povinnost platit almužnu transformována do placení daně, která případně státní pokladně.²⁵

3.2.4 Půst (sawm, sijám)

Třicetidenní sebe očista prostřednictvím půstu se koná v měsíci ramadánu. Muhammad ho zavedl v Medíně na jaře roku 624 namísto jednodenního půstu, připomínajícího starý židovský zvyk.²⁶ V Koránu je půst zaznamenán v následujících verších: „*Vy, kteří věříte, předepsán vám je půst, tak jako byl již předepsán těm, kdož před vámi byli – snad budete bohabojní!*“

„Postním měsícem je měsíc ramadán, v němž Korán byl seslán jako vedení správné pro lidi a jako vysvětlení tohoto vedení i jako spásné rozlišení. Kdo z vás spatří na vlastní oči měsíc, nechť se postí! Ten z vás, kdo je nemocen nebo na cestách, nechť postí se stejný počet dní později; Bůh si přeje vám to usnadnit a nechce na vás obtížné. Dodržujte plně tento počet a chvalte Boha za to, že správně vás vede – snad budete vděční!“²⁷

Od úsvitu do západu slunce je zakázáno požívat jídlo, nápoje a zdržovat se pohlavních styků. Muslimové se mají vyvarovat všem zlým úmyslům a pokušení. Půst platí pouze po dobu od východu do západu slunce. Ramadán se kvůli islámskému lunárnímu kalendáři postupně posunuje a je tak každý rok v jinou dobu. Probíhá devátý měsíc islámského lunárního kalendáře. Nemocní, staří lidé, těhotné a kojící matky mohou přerušit půst, ale musí si tuto povinnost nahradit, jen co to bude možné. Půst končí každý den za soumraku, pak nastává období *iftár* – čas hodování. Součástí ramadánu

²⁴ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 105.

²⁵ POTMĚŠIL, Jan. *Šarīʿa: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 105.

²⁶ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 107.

²⁷ HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 370.

jsou rodinné hostiny. V dnešní době jsou časy začátku a konce pústu přesně stanoveny a sdělovány prostřednictvím médií.

3.2.5 Pout' do Mekky (hadždž)

Povinnost vykonat pout' do Mekky alespoň jednou za život uděluje všem dospělým muslimům přímo Korán: „*A Bůh uložil lidem pout' k chrámu tomuto pro toho, kdo k němu cestu může vykonat.*“²⁸ Týká se každého, kdo je tělesně a duševně zdravý a má potřebné prostředky pro vykonání cesty. Výjimku mají otroci a ženy bez manžela nebo bez mužského příbuzného, který by s nimi cestu vykonal. Pokud věřící nemůže cestu vykonat ze zdravotního či jiného důvodu, může za sebe poslat zástupce.

Ve skutečnosti se do Mekky za svého života dostane minimum muslimů, jelikož je pout' finančně velmi nákladná, a tím pádem i přes vstřícnost saúdskoarabských úřadů a pomoci ze stran nejrůznějších nadací, se stává vykonání hadždž pro většinu věřících nesplněným přáním.²⁹

Pout' má dvě podoby: *hadždž* a *umra*. Umru - malou cestu, lze vykonat jako čin zbožnosti kdykoliv, zatímco hadždž je hromadnou poutí, probíhající mezi osmým a třináctým dnem v posledním měsíci islámského kalendáře. Obě tyto cesty mají své úkony a rituály. Obřady a povinnosti věřících, kteří pout' vykonávají, jsou v obou případech poutí částečně totožné. Hadždž i umra mají společné obcházení Ka'by, přitom se poutníci snaží políbit černý kámen nebo se ho alespoň dotknout. Dále následuje společný běh mezi pahorky Safá a Marwa. Po celou dobu se recituje Korán. Tímto je umra zakončena. Hadždž pokračuje promluvou k poutníkům ve Velké mešitě a přenocováním pod širým nebem. Následující den ráno, odcházejí věřící na planinu Arafát, kde vykonávají velmi náročný obřad stání, který trvá až do západu slunce. Po setmění běží poutníci k mešitě Muzdalifa. Pout' pak vrcholí v den, který se nazývá Obětní svátek. Po ranní modlitbě následuje běh do údolí Miná a symbolické kamenování satana. Poté poutníci vykonají rituální oběť zvířete – ovce, kozy. Před odjezdem z Mekky je zvykem vykonat ještě umru na rozloučenou.

²⁸ HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 505.

²⁹ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 109.

V současné době hadždž nijak neztrácí na významu a popularitě. Jedná se o masovou akci, která si žádá dobré organizační zajištění. V době pouti platí pro „nemuslimy“ přísný zákaz vstupu do míst, kde hadždž probíhá. Muslim, který pouť vykoná, se doma těší obrovské úctě. Splnit povinnost není bezvýznamné ani pro většinu státníků islámských zemí. V některých zemích se pro účely hadždže zpravidla počítá s nárokem na zvláštní dovolenou.³⁰

3.3 Džihád

Jen málokterý pojem v islámském právu bývá předmětem tolika diskuzí, nepochopení, zneužití a špatné interpretace než je *džihád*. Někdy bývá označován „šestým“ pilířem islámu. Toto označení je však nesprávné. Džihád znamená „*všeobecné úsilí o upevňování a šíření víry*“, mírněji řečeno, je to vše, co posiluje individuální a kolektivní zbožnost a soudržnost muslimské obce či státu.³¹ V dějinách nabyl džihád různých podob, od militantních počínaje a pokojných konče. Překlad „svatá válka“, který často používají zejména média, je nepřesný a zavádějící, v arabštině podobný termín neexistuje.

V literatuře narazíme na čtyři základní rozdělení džihádu:

- *Džihád srdcem* – zahrnuje prohlubování osobní zbožnosti a přemáhání hříchu a pokušení.
- *Džihád jazykem* – zahrnuje podporu a šíření Pravdy, misijní činnost a poukazování na špatnosti.
- *Džihád rukou* – zahrnuje především obecně záslužnou a charitativní činnost.
- *Džihád mečem* – šíření myšlenek islámu pomocí násilných činů a válek.³² Tento způsob šíření islámu často zneužívají islamistické extremistické skupiny a radikální odnože islámu.

Džihád je často chápán jako válka za šíření Božího zjevení a expanze víry na území, kde ještě není nastolena Boží vláda. Každý muslim by se měl snažit o to, aby šířil Boží

³⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 113.

³¹ VLČEK, Miroslav. *Úvod do religionistiky. Přehled dějin náboženského myšlení I*. vyd. 1. V Praze: Oeconomica, 2004. 162 s. ISBN 80-245-0768-4. str. 141.

³² JUERGENSMEYER, Mark. *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*. vyd. Berkeley: University of California Press, 2001. ISBN 978-80-7325-109-3. str. 329.

slovo po celém světě.³³ Muslimové chápají svět skrze polaritu dobra (víra v boha, život v souladu s koránem) a zla (vyznávání více božstev, odmítání existence boha).³⁴ Hrozba je tím pádem muslimy odmítaná a je jejich snahou ji zlikvidovat pomocí džihádu.

4. Islámské právo

4.1 Definice a pojetí islámského práva Šarí'a

K pochopení celé problematiky islámského práva *šarí'a* je třeba si uvědomit, že islám není pouze náboženství, ale je to i jakýsi způsob života těch, kteří v něj věří. Tento životní styl se řídí dle norem islámského práva.

Laicky můžeme islámské právo definovat jako soubor konkrétních norem chování, který byl muslimům seslán Bohem. Bohužel tato definice zcela nevystihuje celou podstatu islámského práva.

Dle definice Kropáčka náboženské právo *šarí'a* ztělesňuje souhrn Božského řádu přikázaného lidstvu a neměnného morálního zákona. Šarí'a znamená v doslovném překladu „*životní cestu*“ či „*cestu k prameni*“, která má být svými stoupenci následována. Šarí'a ve významu cesty či životní pouti vychází nejen z literárního významu tohoto arabského slova, ale význam je dán i veršem 18 z koránské súry 45, která praví: „*A potom jsme tě umístili na cestě zákona v rozkazu našeho vycházející. Následuj ji a následuj sklonů těch, kteří nevědí o ničem.*“³⁵

Stejně jako Korán jsou i tato pravidla chápána jako věčná, neměnná a platná v jakémkoli místě a čase. V Koránu v súře 5, verši 48 a stojí: „*Každému z vás jsme seslali právo v jasné podobě.*“³⁶

Mezi prameny islámského práva patří Korán a sunna. Šarí'a je tak vázána převážně k primárním pramenům islámského náboženství.

³³ SCRUTON, Roger. *Západ a ti druzí: Globalizace a teroristická hrozba*. Brno: Barrister, 2007. ISBN 978-80-7364-042-2. str. 56.

³⁴ JUERGENSMEYER, Mark. *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*. Berkeley: University of California Press, 2001. ISBN 978-80-7325-109-3. str. 86.

³⁵ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 27.

³⁶ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 28.

4.2 Základní zdroje islámského práva

Mezi základní prameny islámského práva patří *Korán* a *sunna*. Dle předmluvy Ivana Hřebejka lze *Korán* definovat jako „*svaté písmo muslimů, které obsahuje sbírku textů přednášených Muhammadem v průběhu více než dvaceti let prorocké činnosti a považovaných jím za zjevení boží*“.³⁷ Korán, arabsky *al-Quarán*, je podstatné jméno a znamená „*přednášení*“ či „*recitování*“ Muhammadových zjevení, ke kterým došlo prostřednictvím anděla Džibríla.³⁸

Zatímco židovský a křesťanský výklad písma připouští vedle Božího zjevení či inspirace také působení lidského činitele, ortodoxní učení islámu chápe Korán jako přímé slovo Boží, nestvořené a tedy existující od věčnosti.³⁹

Korán se skládá ze 114 kapitol neboli *súr*. Každá *súra* se je tvořena z koránských veršů (*ája*). Celkem Korán obsahuje 6236 veršů a 77 436 slov. *Súry* jsou v Koránu řazeny podle počtu veršů, ale toto řazení není zcela striktní – od nejdelší *súry* - *Kráva* s 286 verši, po nejkratší s 4-6 verši. Výjimkou v tomto řazení je první *súra* *Al-fatiha*, neboli „*Otevíratelka*“, která je tvořena sedmi verši.⁴⁰ Zajímavá je tím, že zde není mluvčím Bůh, ale text má formu modlitby. Někdy je chápána jako Muhammadova modlitba, z tohoto důvodu je často nazývána „*muslimským Otčenášem*“.⁴¹ Vyjma deváté *súry* každá kapitola začíná *basmalou*, tzn. slovy „*Ve jménu Boha milosrdného, slitovného*“, patrně šlo původně o dělítko mezi kapitolami.

Obecně se *súry* dělí na mekkánské a medínské, dle místa a období, kdy bylo Muhammadovi sesláno zjevení.⁴²

Úcta ke Koránu je v islámských zemích patrna ve všech oblastech života. Islámská předmluva studie Koránu označuje tuto knihu jako bezpečný přístav a trvalý dar blaženosti, a téměř všichni muslimové považují Korán za doslovnou a věcnou pravdu.

³⁷ HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 4.

³⁸ V křesťanství znám jako archanděl Gabriel.

³⁹ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 28.

⁴⁰ POTMĚŠIL, Jan. *Šarīʿa: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 58.

⁴¹ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 30.

⁴² POTMĚŠIL, Jan. *Šarīʿa: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 58.

Pro muslimy znamená hlavní zdroj informací nejen v duchovních záležitostech, ale také v běžných světských potřebách každodenního života.⁴³ Po staletí byl Korán základem vzdělávacích soustav, dodnes se ho lidé učí nazpaměť. Starým rukopisům a výtiskům se vždy věnovala zvláštní estetická péče. V řadě zemí byl Korán vyhlášen za hlavní zdroj zákonodárství a fundamentalisté jej vyzdvihují přímo na místo jediné a zároveň věčné ústavy.⁴⁴

Korán jako celek ale nelze považovat za právní nebo ústavní dokument, jde spíše o návod, jak „správně“ žít, než o zákoník. Pouze zanedbatelná část Koránu se vztahuje k právním otázkám, zbytek textu se zabývá převážně otázkami víry a morálky.

Právní ustanovení Koránu, obsažené ve zhruba 350 verších, řeší víceméně nahodile a většinou i nesystematicky otázky, které se v průběhu Muhammadova prorockého působení objevily a bylo nutno je určitým způsobem rozhodnout. Jedná se mj. o zákazy některých zavrženíhodných předislámských zvyků a praktik, jako je např. zabíjení novorozených děvčátek, úrok, hazard či neomezená polygamie. Dále jde o ustanovení upravující právní vztahy, např. v oblasti dědického či rodinného práva, které novelizují stávající zvykové právo, a též sankce uložené za účelem vynucení těchto „koránských reforem“.⁴⁵

Obecně lze však říci, že Korán doporučuje a schvaluje existující zvyky a právní instituty arabské společnosti a pouze do nich vnáší určité změny.

Odhaduje se, že se asi 140 veršů zabývá náboženskými otázkami, jako je modlitba, půst, dary chudým, přísahy a pokání. Zhruba 70 veršů se týká rodinných otázek: sňatek, manželství, rozvod, odvolání rozvodu, výživné, péče o děti, pěstounství, otcovství, dědění a odkazy. Dalšíh přibližně 70 veršů se zabývá obchodní a závazkovou problematikou, tzn. prodej, nájem, půjčka nebo hypotéka. Zhruba 30 veršů se pojednává o trestních deliktech, jako je vražda, loupežné přepadení, krádež, cizoložství a falešné obvinění ze smilstva a trestů za ně. 10 veršů řeší ekonomicko-sociální otázky, tzn. vztahy chudých a bohatých a práva dělníků. Jen málo veršů slouží k úpravě vztahů, jež řadíme do ústavního, správního a finančního práva. Mezinárodní právo řeší 25 veršů.

⁴³ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 29.

⁴⁴ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 29.

⁴⁵ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 59.

Druhý rozsáhlý zdroj právního systému a soubor závazných naučení a norem, řazený často přímo po boku Koránu, představuje ustálená tradice, *sunna*. Jedná se o sbírky příběhů Proroka Muhammada. Sunna měla sloužit k výkladu koránských veršů a k jejich aplikaci na běžné životní situace. Výraz označuje v překladu vyšlapanou stezku, přeneseně poté zažitý způsob jednání a chování. Ve staré Arábii znamenala především praxi, která byla zděděna po předchozích pokoleních.⁴⁶

Spolu se slovem sunna je často používané slovo *hadíth*, což v překladu znamená „hovor“ či „vyprávění“ a představuje konkrétní znalosti o činech a výrociích Proroka. Sunna je tedy odvozena z hadíthů.⁴⁷ Je považována za velmi důležitou nejen z náboženského, ale i z právního hlediska. Popsány tu jsou veškeré normy chování a předpokládané sankce za jejich porušení. Z toho plyne, že je sunna považována za jakési vodítko pravidel chování. Tyto „sbírky příběhů“ Proroka se tak staly důležitým podkladem pro vývoj islámského právního systému a jurisprudence.

Islámské právo zahrnuje všechny oblasti lidského života, od víry počínaje, po vztahy mezi lidmi konče. Zabývá se vzájemnými vztahy a to jak mezi lidmi navzájem, tak i mezi lidmi a autoritami (státem). Islámské právo řeší i otázky trestněprávní úpravy a etiky.

Pro pochopení islámského práva je důležité si říci, že řada činů, které jsou islámským právem regulovány, není v případě porušení těchto norem pozemsky či lidsky vůbec postižitelná, nejsou stanoveny jiné sankce, než sankce Boží.⁴⁸ Pokud si uvědomíme tuto skutečnost, dostává úvaha o spravedlivém či nespravedlivém pojetí islámského práva zcela nový rozměr.

Ojedinele se mezi sekundární prameny islámského práva řadí *fatwa* (rozhodnutí vedoucích představitelů náboženské obce oprávněných řešit sporné náboženské a právní otázky) a *idžtihád* (tvůrčí činnost soudců - v právním použití odkazuje na snahu právníka formulovat zákonné pravidlo na základě podkladů nalezených v Koránu a sunně). Zde je nutno zdůraznit, že *idžtihád* by neměl v žádném případě sloužit k tomu, aby zaváděl jakoukoli představu světské autority. Všechny školy islámského práva se

⁴⁶ KŘIKAVOVÁ, Adéla, MENDEL, Miloš a MÜLLER, Zdeněk. *Islám: Ideál a skutečnost*. Vyd. 1. Praha: Panorama, 1990. 367 s. Pyramida. ISBN 80-7038-012-8. str. 93.

⁴⁷ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 64.

⁴⁸ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 25.

shodují na primárních pramenech – Koránu a sunně. Co se sekundárních pramenů týče, zde se setkáváme s určitými odlišnostmi, podle toho, co která škola uznává a upřednostňuje.

4.3 Normy islámského práva

Normy islámského práva jsou děleny dle důležitosti a právní platnosti. Právním systémem jsou z náboženského hlediska hodnoceny všechny lidské činy do pěti kategorií:

a) **Normy závazné, předeepsané** (*fard, wádžib*)

Do této kategorie spadá především oblast víry. Patří sem například pět denních modliteb, půst, předčítání Koránu, povinnost přispívat na charitu, vykonání náboženské pouti hadždž atd.

b) **Normy doporučené** (*mandub*)

Zjednodušeně řečeno se jedná o normy, za které při jejich správném dodržování, čeká věřící odměna. Jde o činy doporučené na základě Prorokových výroků a jeho praxe. Konkrétními příklady jsou: doporučené modlitby, použití pozdravu *salam alejkum* při setkání s muslimem, vykonání náboženské pouti *umra*.

c) **Normy zakázané** (*harám*)

Tyto normy charakterizují činy zakázané, tím pádem hříšné a trestné. Jedná se například o pití alkoholu, jezení vepřového masa, podvádění, krádež, ubližování rodičům, lichvu, hry a sázky. Pokud člověk koná zakázané, je stanovena příslušná sankce. U řady norem však není stanovena sekulární sankce, to znamená, že nikdo jiný než Bůh nemůže sankciovat porušení pravidel.

d) **Normy nežádoucí** (*makrúh*)

Tyto normy popisují chování, které je nežádoucí z hlediska etiky, ale zároveň je společensky tolerovatelné. Patří sem například: spotřebování zbytečně velkého množství vody při povinném rituálním omývání těla před modlitbou.

e) **Normy dovolené** (*muháb*)

Jedná se o chování, které se akceptuje z hlediska islámského práva, ale zároveň není příliš žádoucí z hlediska etiky. Týká se to například oblékání – nošení extravagantního oblečení, či vyhledávání luxusu apod.

4.4 Fiqh

Fiqh je islámská právní věda, která se zabývá výkladem a interpretací Bohem zjeveného slova, šarí'ý.⁴⁹ Tato jurisprudencce je tvořena člověkem, tím pádem není neměnná a věčná, ba naopak, může se měnit v závislosti na místě, času, na společenském vývoji atd. Fiqh nejsou samy o sobě slovem božím, ale jsou výsledkem lidské činnosti. Dalo by se říci, že fiqh neboli islámská jurisprudencce reaguje a reflektuje společenské změny.

Už v 7. století vznikala na různých místech intelektuální centra, ve kterých postupně právní věda fiqh rozvíjela. Hlavním cílem bylo reinterpretování textů Koránu a sunny. Fiqh zahrnuje všechny otázky náboženského, občanského i politického života věřícího. Zabývá se i aspekty rodinného, majetkového, dědického a trestního práva. V otázkách pružnosti jurisprudencce a přizpůsobitelnosti nepanuje mezi učenci shoda. Nepochopení a záměna institutů šarí'ý a fiqh je jednou z příčin sporů, nakolik je islámské právo rigidní či zda je možné jej reformovat a přizpůsobit dnešnímu vývoji a podobě.⁵⁰

4.5 Fatwy

Pro správné pochopení islámského práva je důležité objasnit pojem fatwa. *Fatwy* jsou právní vyjádření a doporučení islámských odborníků v otázkách civilního, rodinného, obchodního a finančního práva. Zabývají se i etikou a morálkou. Fatwy nepatří mezi prameny práva, z toho vyplývá, že nejsou ani právně závazné. V dnešní době zahrnují pouze jakási doporučení. V muslimském světě působí učenci, kteří se zabývají vydáváním těchto doporučení. Těchto specialistů na islámské právo je velmi málo, proto vydané fatwy platí i mimo hranice státu, ve kterém byly vydány.

V roce 1997 vznikla Evropská rada pro fatwy a výzkum, která se zaměřuje na muslimy žijící v Evropě. Řada fatew, které byly vytvořeny pro život v islámských zemích, bohužel nelze aplikovat v evropských zemích. Tato rada má za cíl vytvářet doporučení, která budou akcentovat a zohledňovat to, že jejich plnění probíhá v nemuslimských státech.

⁴⁹ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 22.

⁵⁰ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 28.

Fatwy většinou bývají vydány za účelem vyřešení konkrétního problému. Příkladem takovéto fatwy je například dotaz k platnosti vykonané hadždže, kterou vydal učenec Dr. Abdalláh Hamadi ze Spojených Arabských Emirátů.

Otázka: „*Jela jsem sama bez doprovodu bratra do Mekky a vykonala hadždž. O den později přijel bratr. Jde mi to, zda je můj hadždž správný a platný, když jsem jej vykonala bez mahramu (mužského doprovodu z příbuzenstva)?*“

Odpověď: „*Sestro v islámu, tvůj hadždž je správný, protože mahram není podmínkou hadždže, ale podmínkou pro cestování a pobyt ženy mimo domov. Přestože je tvůj hadždž správný a platný, měla by ses kát za chybu, které ses dopustila, když jsi cestovala sama. Měla jsi správně den počkat a cestovat do Mekky se svým bratrem. Hadíth o tom, že „Žena, která věří v Alláha a v Den Zmrtvýchvstání necestuje, aniž by ji nedoprovázel mahram“, mluví za vše.“⁵¹*

Fatwy, které se zabývají islámským finančnictvím, mají charakter doporučení, nicméně mnoho finančních institucí je považuje za závazné a řídí se jimi. V islámském finančnictví stále chybí jednotně kodifikované normy. Více o této problematice je pojednáno v následujících kapitolách.

4.6 Školy islámské jurisprudence

V islámské jurisprudenci se postupně vyvinuly školy. V ranějším období právního vývoje bylo těchto vzdělávacích institucí více než sto. Většina z nich ale postupně zanikla. Do současné doby se jich zachovalo pouze několik. Rozdílnost těchto škol závisí na odlišnostech mezi sunnitskou a šiítskou větví. Ze sunnitské odnože islámu, která je zároveň tou rozšířenější, jsou nejvýznamnějšími právními školami následující: *Hanáfí madhab* (země střední Asie, Pákistán, Blízký východ, Egypt, Libye, Súdán), *Málíkí madhab* (většina muslimských afrických zemí, Kuvajt), *Šafi'i madhab* (oblast Dálného východu, Malajsie), *Hanbali madhab* (Saúdská Arábie). Ze šiítské odnože jsou nejvíce uznávanými: právní škola *Džafari* (Irán), škola *Zaidijja* (Jemen).

Rozdíly mezi školami jsou v oblastech islámského práva různé. Významné odlišnosti můžeme nalézt například v rodinném a finančním právu. Ve finanční sféře se rozdíly

⁵¹ Fatwy. *Islamweb* [online]. 2008 [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz/fatwy/fatwa.php?fatwaId=88>

jednotlivých škol projevují v praktické realizaci jednotlivých produktů finančních služeb.⁵²

4.7 Vliv tradic na islámské právo

Již bylo řečeno, že islámské právo šari'a není jednotným systémem, který by se vyvíjel stejným způsobem v odlišných oblastech a to i přes to, že zdroje islámského práva jednotné jsou. Vliv na to má samozřejmě historický vývoj jednotlivých muslimských zemí a následování rozdílných směrů islámu či různých právních škol. Významný podíl na odlišný způsob vývoje muslimské společnosti mají i tradice a kmenové právo, které byly aplikovány ještě v době předislámské. Všechny tyto faktory spolu souvisí a mají vliv na to, že je islámské právo praktikováno často velmi odlišně.

Mezi státy, ve kterých je aplikováno islámské právo, jsou značné rozdíly. Záleží samozřejmě na tom jakou formu státního zřízení konkrétní stát má a co je pramenem práva v dané zemi. Většina islámských zemí má kodifikované, psané právo a prvky islámského práva jsou předlohou pro psané normy.

Kmenové právo je důležitým atributem, který ovlivňuje aplikaci práva v dané zemi. Samotná tradice bývá v některých státech dokonce řazena mezi prameny práva. Tradice se často promítají do občanského a rodinného práva. Například v Egyptě patří tradice do oblasti rodinného práva. Má tak důležitou roli při uzavírání manželství, sepisování manželských smluv apod.

Existují země, ve kterých se vliv tradic promítá do oblasti lidských práv. Často je tak činěno v negativním slova smyslu. Právě tradiční způsoby pojmání vztahů, které vznikly již v předislámském období, jsou předmětem velké kritiky z pohledu dodržování a ochrany lidských práv a svobod. Konkrétně můžeme jmenovat práva žen, kde se tradice a zvyklosti konkrétních společností mísí s pozůstatky kmenového práva a práva islámského.

Je třeba si uvědomit i fakt, že islám není náboženstvím praktikovaným pouze na konkrétně vymezeném území, a tak vliv různých kultur a i jiných náboženství na praktikování islámu a islámského práva je obrovský. Dle statistik tvoří 20% muslimské populace lidé arabského původu. Z toho vyplývá, že 80% všech muslimů jsou lidé

⁵² HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 36.

pocházející z rozličných kulturních prostředí.⁵³ V zemích, ve kterých patří islám k minoritním náboženstvím, pak dochází k mísení kulturních zvyklostí a tradic s dalšími kulturami daleko silněji než v zemích, kde je islám majoritou. Mísení tradic a zvyklostí s jinými kulturami způsobuje v řadě států nemalé problémy. Oblast islámského finančního práva tato skutečnost ale tolik nezasahuje. Islámské finanční právo je relativně moderním oborem a vliv tradice zde hraje zanedbatelnou roli.

5. Islámské finančnictví

5.1 Pojetí islámského finančnictví

V posledních letech se těší pojem islámské finančnictví stále větší popularitě. Sféra islámských financí zažívá ekonomický rozmach, nabývá na vážnosti a tyto služby se stávají nepřehlédnutelnými i pro „západní“ svět. Islámské banky vykazují na rozdíl od konvenčních značný růst, a to až o 20% ročně. Stále vycházejí nové publikace, které o této problematice pojednávají. Bohužel většina z nich je psána v arabském či anglickém jazyce a v češtině je těchto zdrojů poskrovnu.

V současné době na světovém trhu působí více než 1100 islámských finančních institucí. Hodnota aktiv v jejich držení se pohybuje mezi 300-500 mld. USD, u investic se hodnota odhaduje na 300-800 mld. USD. Mezi faktory, které podporují rychlý růst a vývoj islámského finančnictví v posledních letech, lze řadit: vysokou finanční likviditu díky ceně ropy, aktivní činnost některých islámských jurisdikcí, které podporují vývoj islámských finančních trhů v jednotlivých zemích, zvyšující se muslimskou populaci a s tím související větší poptávkou po islámských finančních službách a produktech. Největší islámské banky nalezneme ve státech okolo Perského zálivu a to převážně v Kuvajtu, Saudské Arábii a Spojených arabských emirátech. K důležitým centřům islámského finančnictví patří také Londýn a Kuala Lumpur.

Fungování islámských služeb se často převádí na jednoduchou rovnici: Islám = zákaz úroku a tím pádem islámské finanční služby bývají označovány jako beznákladové. Je nutné si uvědomit, že tento výrok neodpovídá realitě a že se jedná o chybné pochopení základních principů islámského finančnictví. Bezúročné finanční služby v žádném

⁵³ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 39.

případě neznamenají finance beznákladové.⁵⁴ Islámské finance lze přesněji definovat jako finance se zákazem *ribá*. Zákaz *ribá*, který je obsažený ve verši: „*Bůh však dovolil prodávání a zakázal lichvu...*“ (2:275), muslimové respektovali odnepaměti a dodnes těm nejzbožnějším z nich částečně ztěžuje podnikání.⁵⁵

Samotný pojem - *islámské finanční služby* není přesně definován. Lze ho ale chápat jako obchodní a finanční aktivity, které se řídí principy islámského práva.

Jak již bylo řečeno, islámské právo zahrnuje všechny oblasti života, jak sféru soukromoprávní, tak i veřejnoprávní. Upravuje i oblast obchodních vztahů – prodej, koupě, bankovníctví, pojišťovnictví apod.

Islámské bankovníctví založené na dodržování principů islámského práva šarí'a se začalo formovat nejdříve v muslimských zemích. V současné době se však tyto banky rozvíjejí i v Evropě, USA a Kanadě.

5.2 Historie islámského finančnictví

První banky v islámských zemích vznikly v 19. století a jednalo se o banky západního typu, které začaly rozvíjet svou činnost na Blízkém východě. Absence islámských bank do té doby však neznamenala, že by se v muslimských zemích neprovozovaly obchodní služby. Základní bankovní služby poskytovali Židé, křesťané i muslimové.

K modernímu pojetí islámského finančnictví dochází ve 20. a 30. letech 20. století, tedy v době, kdy na Blízkém východu vznikají první centrální banky. V Pákistánu se v roce 1956 objevila snaha o přijetí ústavy s článkem, který by zakázal úrok. Přesto, že k tomu nedošlo, můžeme říci, že to byl zlomový okamžik, jelikož se začalo o této problematice mluvit a to nejen v parlamentu, ale i mezi veřejností. V Pákistánu byla založena první islámská banka. Jednalo se o malou venkovskou banku, založenou velkostatkáři. Tato banka poskytovala bezúročné půjčky chudým rolníkům. V roce 1963 byla v Egyptě otevřena banka Mit Ghamr Saving Bank, která patří mezi první islámské finanční

⁵⁴ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 41.

⁵⁵ MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 49.

instituty poskytující bezúročné půjčky. Podmínkou pro získání půjčky byl minimální vklad po dobu trvání alespoň jednoho roku.⁵⁶

V této době nevznikají pouze islámské banky, ale vydávají se i významná díla, která pojednávají o islámském finančnictví. Spis „Ekonomický systém v islámu, vysvětlení pojetí ekonomie z pohledu islámu a islámského práva“ napsal v roce 1953 imám *Taqiuddin an-Nabhání*, který pocházel ze starého rodu islámských učenců ze severní Palestiny. Imám an-Nabhání se ve svém díle zabývá pojetím kapitalistických a socialistických principů ekonomiky. Pojednává o vlastnictví a všech jeho formách, zvláštní pozornost poté věnuje vlastnictví půdy a nakládání s ní z právního hlediska. Vysvětluje podstatu oběživa, jeho hodnoty a vznik peněz. Dále se zabývá zákazem hazardních her, monopolem, zvláštní část práce poté věnuje podrobnému pojednání o ribá.⁵⁷

Islámské finanční služby v podobě, jaké je známe dnes, vznikaly na základě úvah o tom, jakým způsobem sladit původní principy islámského obchodu s moderními finančními metodami. Na vzniku moderního pojetí islámského bankovníctví měl významný podíl *Muhammad Bagir as-Sadra*. Sadr pocházel z významné šiitské rodiny, která se angažovala v politice. To se mu stalo osudným, byl popraven za opoziční činnost zaměřenou proti režimu Saddáma Husajna v Iráku.⁵⁸ V roce 1961 napsal studii „Iqtisáduná“ (Náš ekonomický systém) a v roce 1969 *Al-Bank al-lá ribawí fi'l-islám* (Bezúročná banka v islámu). Sadr přišel s koncepcí bankovníctví, které by mělo fungovat bez použití úroku – ribá. Islámské právo bere jako nadstavbu ekonomické teorie, proto je důležité nejprve zcela pochopit islámské právo, abychom poté porozuměli ekonomickému systému. Dle Weberové Vaculíkové Sadr ve svých teoriích ztotožňuje zákony fungování ekonomiky s právními normami, což neodpovídá ekonomické realitě v muslimských zemích.⁵⁹ Banka nezískává příjmy z kapitálu, ale z její činnosti, která má spočívat v roli prostředníka mezi vkladatelem a podnikatelem.

⁵⁶ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 57.

⁵⁷ HRDLÍČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 43.

⁵⁸ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 33.

⁵⁹ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 38.

Zároveň banka nemůže vydělávat na rozdílu mezi úročením vkladů a poskytovaných úvěrů. Aby tohoto mohla banka dosáhnout, musela by oddělit termínované vklady od vkladů běžných.⁶⁰

Dalším významným teoretikem v oblasti islámských financí je *Muhammad Nedžátulláh Siddiqí*. Byl prvním z autorů, kteří jasně poukázali na to, že v konvenčním finančním systému se bohatí stávají ještě bohatšími, avšak bez toho, aby docházelo k nárůstu ekonomiky.⁶¹ Siddiqí představu o islámském finančnictví opírá o princip podílu na zisku. Zjednodušeně bychom mohli říci, že se jedná o vizi „mudáraba ve velkém“. Dle něj by měla mít banka pouze dva hlavní příjmy a to příjem z poskytování služeb ve formě poplatků a provizí, a druhý ve formě příjmů z investiční činnosti. Výhodou tohoto systému je dle Siddiqí to, že se banky mohou více soustředit na výnosnost a perspektivu investic a tím lépe a efektivněji alokovat zdroje.⁶²

Významným zlomem v rozvoji islámského finančního systému bylo ustavení Organizace islámské konference OIC (The Organization of Islamic Conference) z roku 1969. Jedná se o seskupení islámských států, které je vytvořeno za účelem rovnosti mezi státy, spravedlivé justice, dodržování lidských práv, rozvoji mezinárodních vztahů a společném obchodu. Islámská rozvojová banka IDB⁶³, fungující na principech islámského práva, byla založena v Arabských Emirátech v prosinci roku 1973 právě organizací OIC. Banka se zabývala zvyšováním kapitálu, poskytováním půjček členským zemím, podporováním podnikatelů apod.⁶⁴ Tato instituce byla oprávněna poskytovat finanční služby prostřednictvím specifických produktů, tyto služby musely být v souladu s islámským právem. Banka dodnes existuje a těší se stále větší popularitě.

Po roce 1970 nastává „boom“ v poskytování islámských finančních služeb. V roce 1975 vznikla Dubajská islámská banka, v roce 1977 byla založena islámská banka v Súdánu a

⁶⁰ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 48.

⁶¹ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 42.

⁶² WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 42.

⁶³ IDB Bank - About us. *IDB Bank* [online]. 2006 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.idbny.com/about-us.php>.

⁶⁴ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 44.

v roce 1979 islámská banka v Bahrajnu. Islámské finančníctví se šířilo rychlým tempem a rostla samozřejmě i kvalita jednotlivých služeb. V roce 1991 byla založena Organizace účetnictví a auditu pro islámské finanční instituce AAOFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions).⁶⁵ Touto organizací byly založeny mezinárodní standardy pro poskytování bankovních služeb a obchodů.

Postupně se islámské banky začaly dostávat i za hranice „muslimského světa“, ale i přesto, že počet islámských bank stále roste, v porovnání s konvenčními bankami není žádná z nich v žebříčku sta největších bank na světě. Z toho vyplývá, že islámské finančníctví má stále velký prostor pro zlepšení a rozvoj.

5.3 Základní náboženské principy islámského finančníctví

Jak již bylo v předchozí kapitole naznačeno, islámský ekonomický systém vychází z principů islámského práva a je velmi silně sociálně orientovaný. Na peníze není pohlíženo pouze jako na zprostředkovatele určitého životního přepychu, ale zisk je brán jako produkt společného úsilí, který je získáván v souladu s principy islámského práva. Základním pravidlem je užití zisku k pomoci druhým. Sociální orientace islámského finančníctví se promítá téměř do všech jeho činností – podporují se chudé rodiny, sociálně slabší jedinci, nezaměstnaní, studenti apod. Výraz dobročinnosti a solidarity vystihuje poměrně propracovaný systém plateb, tzv. systém náboženské daně - *zakát*. Zákonná povinnost věřícího poskytovat dobrovolně peněžitou pomoc potřebným, patří k pěti pilířům islámu. V současnosti je tato náboženská daň z majetku a z příjmů vybírána dle stupně uskutečnění islámského práva dané země buď přímo státem, islámskou nadací nebo je věnování ponecháno na samotném věřícím.

Na principu dobročinnosti z části staví ekonomický systém, který zdůrazňuje, že je důležité konat dobro, aby se předešlo lichvě a hamižnosti. Věřitelé jsou vyzýváni, k poskytování úlev svým dlužníkům a k neuplatňování dřívějších nároků, je-li to nutné, aby poskytli dostatek času na splacení základního vkladu nebo odepsali dluh jako dobročinnost.⁶⁶ Je třeba si uvědomit, že islám nezakazuje bohatství, ba právě naopak, určitá prosperita je přínosem a zisk z podnikání je v islámu přípustným a vítaným. To,

⁶⁵ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 45.

⁶⁶ HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 52.

co islám odsuzuje, je bohatství, kterého věřící nabyt nekalým způsobem či na úkor někoho jiného.

Islámský ekonomický systém funguje na obchodních principech. Dává tedy přednost obchodu před půjčováním peněz. V praxi to znamená, že pokud si klient banky chce koupit konkrétní věc, banka místo toho, aby poskytla úvěr klientovi, tak věc zakoupí a stane se tedy jejím vlastníkem. Klientovi ji prodá prostřednictvím některého z produktů, který je v souladu s islámským právem.⁶⁷ Půjčování peněz s úrokem je přísně zakázáno. Bezúročné půjčky se poskytují ve zcela výjimečných případech, například při charitativních akcích.

Základní principy islámského finančnictví se tedy točí kolem jasně stanovených myšlenek, které vycházejí z islámského práva šarí'a. Základní doktrínou, kterou muslimové respektují odnepaměti, a dodnes těm nejzbožnějším z nich ztěžuje podnikání, je zákaz úroku. Tento zákaz je obsažen v koránském verši 2:275: "*Bůh dovolil prodávání a zakázal lichvu*".⁶⁸ Bohužel v Koránu nebylo podrobněji vysvětleno, které transakce jsou povolené a které zakázané. Stanovilo se tedy, že mezi zakázané transakce patří ty, které obsahují prvky *ribá*, *bharal* a *masér*.

Nelze si nevsimnout toho, že se islámské finančnictví řídí nejrůznějšími omezeními, zákazy a veškeré finanční služby se hodnotí z pohledu islámského práva. Islámská jurisprudence stanovuje zákazy *ribá* a *gharar* jako základní stavební kameny islámských finančních služeb.

Otázka zakázaných činností – tzv. *haram* a povolených činností – tzv. *halal* je v islámu předmětem řady studií a islámských právních kodifikací.⁶⁹ V Koránu a sunně je nastíněno, co je povoleno a co zakázáno. Obecně platí, že to, co není zakázáno, je povoleno. V islámu se mezi zakázané činnosti řadí: hraní hazardních her, pití alkoholu, nadměrné hromadění majetku, jezení vepřového masa, obchodování s drogami, alkoholem a zbraněmi.

Halal neboli povolené oblasti islámu, má velký význam pro porozumění obchodnímu právu a finančním službám. Halal finanční služby jsou služby, které jsou poskytované v

⁶⁷ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 47.

⁶⁸ HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 275.

⁶⁹ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 47.

souladu s islámským právem. K tomu, aby se jednalo o povolené služby, je nutné, aby byla halal nejen jejich forma, tedy způsob poskytování prostřednictvím produktů, popsanych v kapitole: Bankovní produkty a způsoby financování, ale musí být halal též jejich předmět. Předmětem islámských finančních vztahů mohou být věci, práva či jiné majetkové hodnoty.⁷⁰ V oblasti finančních vztahů jsou halal takové produkty, které respektují níže uvedené zakázané principy – ribá, gharar a maysir.

Princip halal se promítá nejen do bankovních služeb, ale i do oblasti jako je např. potravinářský, farmaceutický či kosmetický průmysl. Otázka povolených potravin je diskutovanou oblastí islámského práva a velmi detailně ji upravují nejen primární prameny islámu, ale zabývá se jimi i jurisprudence. Dopodrobna jsou popsány halal produkty, kombinace potravin, správná konzumace a podobně. Halal výrobky jsou velmi vyhledávaným artiklem u muslimů a postupně se začínají těšit oblibě i nemuslimských uživatelů. Z pravidla se jedná o velmi kvalitní výrobky. Pokud je jakýkoliv výrobek označen jako halal, je zde jistota, že neobsahuje vepřové maso, alkohol či jiné zakázané přísady a že je produkt vyroben v souladu s islámským právem.

5.3.1 Ribá

Základním prvkem, který má ve sféře islámského finančnictví specifické zastoupení, je zákaz ribá, neboli zákaz úrokové sazby. Pochopení termínu ribá je jedním z klíčových v islámském finančnictví, protože je hlavním principem, který musí být dodržen ve všech produktech islámských finančních služeb. Zákaz ribá je v muslimském světě historicky silně zakořeněným, o ribá je pojednáváno již ve středověké době islámské nauky. Zákaz ribá vychází z několika pramenů. Prvním z těchto zdrojů je Korán, který zakazuje ribá, ale ze samotného textu není zcela čitelné, čeho přesně se ribá týká.⁷¹ Ve verši 30:36 stojí: „*To, co jako lichvu berete, aby to přineslo rozmnožení vzaté z majetku jiných, to nepřinese u Boha úrok žádný. Však to, co jako almužnu dáváte, toužíce po*

⁷⁰ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 61.

⁷¹ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 22.

*tváři Boží – tak činí ti, jimž odměna bude zdvojnásobena.*⁷² Tento verš můžeme chápat jako zákaz lichvy, úroku a vyzývání věřících k dobročinnosti a solidaritě. Verš 3:130 pojednává o lichvě jako o protipólu nesobeckosti a dobročinnosti.⁷³ „*Vy, kteří věříte! Nežijte se lichvou rozmnožující dvakrát zisk.*“⁷⁴ Posledním veršem, ve kterém se Korán zmiňuje o ribá je verš 2:275. Věřícímu je zde jasně řečeno, že se má vyvarovat ribá, protože: „*Bůh povolil prodej a zakázal lichvu.*“⁷⁵

Pravidla rovné směny a charakteristiku lichvy lze nalézt v relativně hojném počtu v hadíthech.⁷⁶ Ribá je popisována jako velký hřích a věřící jsou zde vyzýváni, aby se těmito postupům vyvarovali.

Mnoho učenců se shoduje na tom, že konkrétní dopad koránských veršů, týkajících se ribá, nese poselství, které má chránit sociálně slabé.⁷⁷ Pomocí ribá se mělo dospět k sociální společnosti.

Termín ribá se v literatuře objevuje ve dvou významech a to: *ribá al-garud* a *ribá al-buyu*. První ze jmenovaných souvisí s poskytováním půjček, druhý termín zahrnuje lichvu související s prodejem.⁷⁸

Ribá al-garud

Jak již bylo řečeno, tento typ ribá se vztahuje na půjčky a úvěry. Úrok lze definovat jako peněžitou odměnu za půjčení peněz. Peněžní obnos, který je získán ve formě úroku je braný jako zisk bez jakékoli námahy, jde tedy o bezpracné obohacení. Toto je právě to, čemu se v islámu říká ribá. Hranice mezi lichvou a úvěrem bývá často velmi tenká a

⁷² HRBEK, Ivan. *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. 760 s. ISBN 978-80-902419-4-7. súra 30:39.

⁷³ HRBEK, Ivan. *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. 760 s. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 85.

⁷⁴ HRBEK, Ivan. *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. 760 s. ISBN 978-80-902419-4-7. súra 3:130.

⁷⁵ HRBEK, Ivan. *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. 760 s. ISBN 978-80-902419-4-7. súra 2:275.

⁷⁶ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 24.

⁷⁷ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 21.

⁷⁸ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 25.

v islámu není přesně definována, proto se mezi islámskými učenici v době největšího rozmachu islámského práva ustálil názor, že pojem ribá obsahuje lichvu i úrok.

Ribá al-buyu

Ribá al-buyu je forma ribá, která se vztahuje k obchodu. Tento typ úroků rozlišuje dva druhy a to *ribá al-fadl* a *ribá al-nisa*. První ribá al-fadl je charakterizována ve významu ribá jako neekvivalentního obchodu, výměny zboží různého druhu a množství. Ribá al-nisa se vztahuje pouze ke směně zboží téhož množství a druhu. V současné praxi islámského finančnictví není sporu o tom, že ribá al-nisa je zakázanou složkou. V případě al-fadl lze o tom polemizovat, jelikož prodej obecně je islámem povolen. V oblasti prodeje je tedy zakázáno to, co odporuje zásadám islámského práva. Mezi základní princip islámského práva patří pravidlo, dle kterého lze získat zisk z transakcí, které neobsahují časový posun. Toto tvrzení lze doložit výrokem Proroka:⁷⁹ „*Zlato za zlato stejného druhu, míru za míru. Stříbro za stříbro stejného druhu, míru za míru. Pšenici za pšenici, míru za míru, ječmen za ječmen, míru za míru a datle za datle, míru za míru a sůl za sůl, míru za míru. A kdo se přidá, přijme něco navíc, ten se dopouští lichvy. A není nic špatného na prodeji pšenice za ječmen a ječmene za jiné, je-li to z ruky do ruky, avšak s odkladem, to ne. A jestliže se druhy liší, prodávejte jak je vám líbo, je-li to z ruky do ruky.*“ Z tohoto hadíthu vyplývá to, že pokud se chceme vyhnout lichvě, musí transakce proběhnout ve stejném čase a pokud se jedná o směnu zboží stejného druhu, musí být rovnocenná. Zahrnutí ribá al-fadl mezi zakázané mechanismy islámského finančnictví je velmi sporné. V dnešním moderním pojetí islámského finančnictví se však tento druh ribá mezi zakázané finanční mechanismy počítá.

5.3.2 Gharar

Dalším zakázaným finančním mechanismem je tzv. *gharar*. V překladu gharar znamená risk, nejistota, klamání a mámení. V obchodní sféře se tedy jedná o zákaz přehnaně riskantních operací. Někteří z islámských učenců přirovnávají gharar k hazardu. Typickými příklady, které se ve spojitosti s gharar uvádějí, jsou: prodej ryb, které jsou v moři, ptáků, kteří ještě nebyli uloveni, prodej nedozrálého ovoce apod. Jedná se o statky, které reálně neexistují a ani v budoucnosti existovat nemusí. Lze tedy říci, že

⁷⁹ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 25.

gharar zahrnuje služby s neúplnými informacemi, jejíž existence nebo charakteristika je nejistá a riskantní.⁸⁰ Do této oblasti patří transakce, zahrnující určitým způsobem spekulaci. K rozsouzení těchto spekulací využívají islámští učenci hadíthy. Příkladem hadíthu, který vystihuje podstatu zákazu gharar, je hadíth vyprávěný Ahmadem ibn Mádžahem: „*Prorok zakázal prodej nenarozeného zvířete, které je ještě v matčině lůně, mléko ve vemeni před tím, než bylo zvíře podojeno, nákup válečné kořisti, nakládání s darem z dobročinnosti před tím, než byl přijat, prodej úlovku potápěče.*“⁸¹ Tento hadíth upozorňuje na vysokou rizikovost u uzavírání takovýchto obchodních transakcí. S ohledem na výše zmíněné informace je jasné, že zákaz operací, které obsahují faktory gharar, často velmi zásadně zasahují do finančních operací. Komplikace nastávají například v oblastech uzavírání pojistných finančních smluv nebo obchodech s akciemi.

5.3.3 Maysir

Na problematiku nejistého a rizikového obchodu navazuje další zákaz a to konkrétně zákaz spekulativních transakcí či zákaz hazardu – *maysir*. I v oblasti těchto služeb se najdou spekulativní transakce, které jsou do jisté míry tolerovány. I zde platí, že každá obchodní transakce musí být pečlivě prostudována z hlediska islámského práva. To co je však striktně zakázáno, je jakákoliv forma hazardu.

Maysir je popsán v koránském verši 5:90-91: „*Vy, kteří věříte! Víno, hra maysir, obětní kameny a vrhání losů šípy jsou věru věci hnusné z díla satanova. Vystříhejte se toho – a možná budete blaženi.*“ „*Satan chce mezi vámi podnítit pomocí vína a hry maysiru nepřátelství a nenávist a odvést vás od vzývání Boha a od modlitby. Přestanete s tím tedy?*“⁸² Hazard je v islámském právu brán jako hromadění majetku, nabytého na základě náhody nebo bez vynaložení úsilí. Zákaz maysir často velmi úzce souvisí se zákazem gharar. V některých případech obsahují stejné prvky.

⁸⁰ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 55.

⁸¹ HRBEK, Ivan. *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. 760 s. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 175.

⁸² HRBEK, Ivan. *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. 760 s. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 263.

5.4 Bankovní produkty a způsoby financování

Produkty islámského finančnictví lze rozdělit do dvou skupin. První skupinou jsou tzv. *techniky sdílení zisku a ztrát - mušáraka a mudáraba*. Mušáraka a mudáraba jsou hlavními technikami, kterými islámské banky dokládají svou odlišnost od konvenčních bank. V praxi jsou tyto způsoby financování využívány minimálně, proto tam, kde není možné využít mušáraku či mudárabu, použijí banky jednu z tzv. *přirážkových technik*. Tato druhá skupina – přirážkové techniky, je charakteristická postupy, které jsou konvenčnímu bankovníctví daleko bližší. Ve většině transakcí se k financování využívají postupy, které jsou dle šari‘y přípustné, ale protiřečí si ve smyslu zákazu úroku. Mezi tyto techniky patří: *murábaha, idžara, sukúk, istima, salam, qard hasan* atd.

Je důležité si uvědomit, že produkty islámského finančnictví nejsou omezeny pouze na muslimy, ale může je využívat podstatě kdokoliv. Islámské právo šari‘a není jednotně kodifikované⁸³, s postupem času se značně vyvíjí. Islámské banky zřizují „odborné šari‘a rady“, jejichž členové mají za úkol zaujímat postoje k islámským právním otázkám – fatwám.

5.4.1 Mušáraka

První transakcí, založenou na podílu na zisku je tzv. *mušáraka*. V literárním předkladu znamená sdílení, podílení se, zúčastnění, partnerství. V kontextu s obchodem a podnikáním má slovo význam pro společný podnik. Mušáraka je obdobou mudáraby s tím rozdílem, že mušáraka předpokládá počáteční investice všech partnerů.⁸⁴

Jedná se o způsob spolupráce mezi dvěma stranami, kde obě strany poskytují kapitál za účelem financování svých projektů. Obě strany si zisk rozdělují mezi sebou dle předem stanovených podmínek a dohodnutých poměrů. Pokud jedna ze stran poskytuje vedle kapitálu i kvalifikaci, pak má tato strana nárok na to, aby její kvalifikace byla zohledněna v poměru o rozdělení zisku. Jak výnosy, tak případné ztráty z takové činnosti se rozdělují mezi účastníky dle výše počáteční investice.⁸⁵

⁸³ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 69.

⁸⁴ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 79.

⁸⁵ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

Mušáraka je obdobou společnosti s ručením omezením. Může i nemusí být časově omezená. Ukončena může být vzájemnou dohodou mezi účastníky. Mušáraka je velice univerzálním nástrojem financování a umožňuje vhodně spojit vysokou kvalifikaci s kapitálem. Pokud je jedním z partnerů mušáraky banka, domlouvají se veškeré podmínky předem. Banka obvykle poskytuje větší část kapitálu, ale řízení obchodu má na starosti partner.⁸⁶

Obecně existují tři základní typy mušáraky, které jsou vhodné pro financování krátkodobých i dlouhodobých projektů:

– *komerční mušáraka*

– *klesající účast*

– *stálá účast*

Prvním typem je *komerční mušáraka*. Jedná se o instrument, který je používán pro jeden konkrétní účel - např. koupě a prodej zařízení či zboží. Banka zaujímá postoj pouhého financujícího spolupodílníka, do samotného řízení se neangažuje. Banka poskytuje pouze kapitál. Tento typ mušáraky má relativně rychlou návratnost investic a je obvykle časově omezená. Dalším typem mušáraky je *klesající účast*. Jedná se o partnerství, při kterém banka postupně redukuje svůj podíl na projektu ve prospěch klienta, a to podle pravidel vymezených smlouvou o partnerství. Klient bance splácí její podíl na investici plus předem dohodnuté procento ze zisku. Výše splátek je určena z podílu investice banky a předem domluveného procenta ze zisku. Tento typ financování se uplatňuje především u nově založených zemědělských či výrobních podniků.⁸⁷ Klesající mušáraka je velmi často využívána jako možnost financování bydlení. Banka a klient jsou spoluvlastníky nemovitosti. Klient splácí bance splátky ve formě nájmu, plus hradí částku na výkup podílu banky. Posledním typem mušáraky je tzv. *stálá účast*.⁸⁸ V tomto případě se stává banka akcionářem podniku a zároveň se podílí na jeho řízení. Tento způsob financování je využíván v případě dlouhodobých projektů.

⁸⁶ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

⁸⁷ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 83.

⁸⁸ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

5.4.2 Mudáraba

Mudáraba je produktem, pro který se v arabském jazyce užívá označení *girád*. Mudáraba má dlouhou historii, využívána byla již v předislámském období, při obchodování mezi arabskými kmeny.⁸⁹ Tento typ smluv byl vyhledávaný zejména mezi obchodníky, kteří nebyli schopni se z nějakého důvodu přímo účastnit obchodních jednání (staří lidé, ženy,...). V klasické islámské jurisprudenci *fiqh* je mudáraba velmi podrobně vysvětlena. Jedná se o produkt islámských finančních služeb a bankovních obchodů, který je plně v souladu s islámským právem.

Mudáraba, jinak řečeno „*dohoda o podílu na zisku*“ představuje způsob financování založený na vzájemném smluvním partnerství. V mnoha ohledech připomíná dříve využívané nástroje financování obchodu, především italskou *commendu*. Jedna strana se stává investorem a poskytuje 100% kapitál, druhá odbornou znalost. Druhá strana (*mudárib*) poskytuje nejen odbornou znalost, ale také řídí investice a v případě potřeby zajišťuje i pracovní sílu. Mudárib může investovat prostředky dle svého uvážení, vždy se však musí řídit principy islámského práva. Sám investor nemá právo zasahovat do obchodního projektu agenta. Vygenerovaný zisk je rozdělen dle podílů, které jsou stanoveny ve smlouvě. Investované prostředky po celou dobu náleží do vlastnictví investora a případné riziko nese mudárib (*agent*).

Smlouva typu mudaraby může být uzavřena na dobu neurčitou s možností vypovězení. Pokud chce investor smlouvu vypovědět, musí tomu předcházet oznámení agentovi. V praxi se setkáváme velmi často s tím, že se uzavírají termínované smlouvy, které po uplynutí stanoveného období automaticky vyprší.

Způsob mudáraba se používá především u investičních fondů, kde investoři poskytují svůj kapitál a islámská banka (*mudárib*) získává poplatky za svoje služby. Lze se dohodnout pouze na poměru podílů na zisku, ne na konkrétních částkách. Tato podmínka musí být splněna, jinak podle islámského práva ztrácí dohoda platnost. Svěřené prostředky zůstávají ve vlastnictví investora a mudárib s nimi nakládá jen v rámci svého mandátu, který od investora dostal.⁹⁰

⁸⁹ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 65.

⁹⁰ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 51.

Kapitál investovaný do mudáraby by neměl být dluhem. Mudárib se nikdy nenachází v pozici dlužníka vůči investorovi. Jakýkoliv prospěch, plynoucí z „vypůjčených“ peněz, je považován za ribá.⁹¹ Účastníkem mudáraby může být i nemuslim, bohužel zde neexistuje záruka toho, že se finanční prostředky použijí v souladu s principy islámského práva.

Platnost mudáraby je ohraničena vrácením kapitálu a výnosu z jeho využití investorovi. Mudáraba však může skončit výpovědí mudáriba během její platnosti, smrtí nebo ztrátou způsobilosti k právním úkonům jedné ze stran.⁹² Stane-li se mudáraba z jakéhokoli důvodu neplatnou, má mudárib nárok na odměnu za práci, kterou do té doby vykonal.

Někteří autoři považují tento způsob financování za pilíř islámského, bezúročného bankovníctví.⁹³ Při použití mudáriby v islámském bankovníctví je banka ve vztahu ke svým klientům mudáribem. Zároveň banka vystupuje jako investor, když vkládá peníze získané od klientů do transakcí s třetími stranami, které už nemusí mít charakter mudáraby, ale musí být v souladu s principy islámského práva.

Tento způsob financování se v současné době používá hlavně ke krátkodobému financování, zejména k nákupu zboží. Ve smlouvě, kterou mudárib s bankou uzavírá, je předmětné zboží podrobně popsáno stejně jako způsob jeho prodeje. Islámské banky nepředávají kapitál investovaný do mudáraby přímo mudáribovi, nýbrž jej poukážou na zvláštní účet, ze kterého banka sama provede platby za zboží. Mudárib tak nemůže použít tyto prostředky libovolně, k jinému účelu.⁹⁴ Mudárib má dle smlouvy řídit mudárabu, dohlížet na nákup, skladovat a prodávat zboží, dále je odpovědný za pojištění zboží proti všem rizikům. Zároveň je agent povinen bance pravidelně předkládat výkazy o řádném průběhu mudáraby.⁹⁵ Banka má právo provést prohlídku

⁹¹ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 75.

⁹² WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 77.

⁹³ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

⁹⁴ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 51.

⁹⁵ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

zásob zboží kdykoliv je potřeba. Islámské banky žádají od mudáriba záruky za řádné plnění povinností mudáriba, tyto záruky jsou zaneseny ve smlouvě.

V následující tabulce jsou popsány hlavní rozdíly v poskytování produktu mušáraka a mudáraba.

Tabulka 1: Rozdíly mezi mušárakou a mudárabou

Mušáraka	Mudáraba
Investují všichni partneři.	Kapitál vkládá pouze investor.
Všichni partneři se podílejí na řízení podniku a mohou v něm zároveň pracovat.	Investor nemá právo podílet se na řízení podniku. Řídí pouze agent (mudárib).
Všichni partneři sdílejí ztrátu a to v poměru, jaká je jejich počáteční investice.	Mudárib nevkládá do obchodování žádný kapitál, v případě prodělků trpí ztrátou investor.
Odpovědnost partnerů je obvykle omezena. Pokud nastane situace, kdy se závazky z podnikání stávají vyššími než je majetek společnosti a podnik jde do likvidace, všechny závazky se rozpočítávají poměrně mezi partnery. Pokud je smlouvou dané to, že dluhy kryje ten z partnerů, který je způsobí, pak závazky hradí pouze ten, koho se týkají.	Odpovědnost investora je omezena pouze na jeho investice.
Jakmile partneři spojí svůj kapitál ve společný fond, všechna aktiva se rázem stávají společným vlastnictvím všech, v závislosti na podílu jejich investic. Všichni partneři těží z posilování hodnot aktiv.	Zboží, které mudárib zakoupí, zůstává ve vlastnictví investora. Mudárib může získat podíl na zisku pouze v případě, že prodá zboží se ziskem.

Zdroj: Ethica Handbook of Islamic Finance

5.4.3 Murábaha

Murábaha představuje jeden ze základních produktů islámských bank a finančních institucí a mnoho finančních operací je založeno právě na této technice. Zde je důležité zdůraznit, že dnešní podoba murábahy se vzdaluje od původního pojetí, byť základní princip, na základě kterého je murábaha poskytována, je zachován.

Murábaha ve svém původním principu znamenala prodej. Produkty murábaha, tak jak jsou poskytovány v dnešní době, jsou kontrakty, které fungují na základě nákupu a prodeje. Původně se tedy jednalo o typ kontraktu, ve kterém obchodník nakoupil zboží, které prodal za zvýšenou cenu konečnému spotřebiteli. Od tradičního pojetí je murábaha

odlišená tím, že prodejce v dnešní době zcela přesně vyčíslí kupujícímu částku, která obnáší zisk přidaný k vynaloženým nákladům.

V moderním islámském finančnictví se setkáváme s tím, že se tato smlouva nazývá smlouvou „náklady plus přírážka“ nebo „nákup s odloženou splatností“ (*ba‘j mu‘adždžal*). Murábaha je třístranná smlouva. V islámském bankovníctví převzaly banky roli pořizovatele zboží. Zákazník pomocí tohoto třístranného kontraktu může překlenout současný nedostatek peněz na nákup zboží. Bankovní ústav koupí pro zákazníka na jeho žádost zboží od třetí strany – výrobce (dodavatele) a toto zboží odprodá proti odložené platbě. Zboží zůstává majetkem bankovního ústavu, dokud není zákazníkem vyplaceno.⁹⁶

Tuto službu poskytuje banka za předem dohodnutou odměnu, která je přírážkou k pořizovací ceně a do níž jsou kalkulovány pořizovací náklady. Výše odměny musí být dohodnuta mezi bankou a zákazníkem předem. Jakákoli další přírážka či penále jsou vyloučeny.⁹⁷

Důležité je, aby byl v případě platné smlouvy o produktu murábaha, přesně stanoven předmět smlouvy, a to ještě před jejím uzavřením. Nic, co neexistuje, se nesmí stát předmětem smlouvy. Islámské právo tuto podmínku považuje za velmi důležitou, musí být akceptován princip zákazu gharar. Další podmínkou v případě kupní smlouvy je to, že předmět smlouvy musí být ve vlastnictví prodejce v době, kdy je smlouva uzavírána. Prodejce nesmí prodat nic, co nevládní.

Murábaha s odloženou splatností se nazývá *ba‘j mu‘adždžal*. Tento typ smlouvy je platný v případě, že se obě strany dohodly na konkrétním obsahu, včetně podmínek odložené splatnosti. Ve smlouvě musí být zapsána konkrétní lhůta pro splacení částky. Dále zde může být zanesena informace o tom, že v případě, že se dlužník opozdí s platbou, zaplatí určité penále, které bude věnováno charitě.

⁹⁶ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

⁹⁷ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

Murábaha se obvykle používá jako krátkodobý instrument financování. Jedná se o jednu z nejrozšířenějších forem krátkodobého financování, která vychází z arabské obchodní praxe. Přibližně 75% islámských finančních operací je provedeno na principu murábahy.⁹⁸ Současně se ale okolo murábahy vede řada diskuzí. V roce 2002 byla založena bankovní skupina Al Baraka, která spojuje dvanáct nezávislých islámských bank. Tato skupina poskytuje finanční služby, založené na principech islámského finančnictví ve čtrnácti různých zemích, prostřednictvím 400 poboček.⁹⁹ Založení této skupiny bylo výsledkem několikaleté spolupráce islámských učenců, vedené snahou sjednotit standardy pro poskytování islámských obchodních služeb. K produktu murábaha tato skupina vydala soubor fatew, které obsahují doporučení ke konkrétním finančním situacím.

5.4.4 Idžára

Idžára je termín užívaný v islámské jurisprudenci fiqh a ve finanční sféře zaujímá velice specifickou a dominantní pozici. V překladu tento pojem znamená „*dát něco do nájmu*“. *Idžára* je tak většinou považována za islámský ekvivalent konvenčního leasingu.¹⁰⁰

V muslimském finančnictví byla *idžára* původně používána jako doplňková obchodní činnost, jedním ze způsobů financování se stala až později. *Idžára* je kontrakt, banka kupuje a pronajímá zařízení požadované klientem za poplatek z pronájmu. Doba pronájmu a poplatky s ním související jsou předem určeny. Zařízení zůstává majetkem islámské banky (pronajímatele), která usiluje o navrácení vloženého kapitálu a dosažení zisku z nájemných splátek.

Pojem *idžára* má dvě podoby a to: *operativní leasing (idžára)* sloužící k nájmu (užívání) některé věci a *finanční leasing (idžára wa iqtiná)* – nájem s následnou koupí věci. Rozdíl mezi konvenčním leasingem a islámským produktem *idžára wa iqtiná* je ten, že v případě produktu *idžára wa iqtiná* je daná věc nájemci posléze prodána na základě

⁹⁸ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovnictví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 81.

⁹⁹ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 84.

¹⁰⁰ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 92.

příslibu o koupi. Na rozdíl od konvenčního leasingu se v tomto typu leasingu s následnou koupí zohledňuje amortizace dané věci. Průběžně placené splátky zahrnují určitý podíl z výkupní ceny pronajatého zařízení. V případě fluktuace úrokových sazeb na finančních trzích je pronajímatel (islámská banka) schopen snášet určitá rizika, neboť postupuje nájemci ve formě navýšených splátek.¹⁰¹

V islámském finančnictví tato skutečnost vytváří určitý problém, protože navýšení splátek nemůže být zdůvodněno ani vyjádřeno navýšením úrokových sazeb. Tento problém je však částečně překonatelný. V operacích idžára pronajímatel pověřuje nájemci předmět a ne finanční hotovost, takže splátky, které dostává, jsou spíše za pronájem než za jistinu či úrok. V roce 1991 se Saúdská bankovní a investiční společnost al-Rajhi touto formou podílela na projektu dunajských Emirates Airlines. Jednalo se o koupi a následný prodej v hodnotě 60 milionů dolarů.¹⁰²

Leasing je de facto smlouva, ve které vlastník určité věci, převádí právo užívání věci na jinou osobu a to za předem určených podmínek a na předem stanovené časové období. Předmětem idžára může být jakákoliv věc či majetek, které jsou způsobilé k užívání a mají i určitou hodnotu. Pro platnou smlouvu na leasing je třeba, aby byl předmět leasingu ve vlastnictví subjektu, který věc/majetek pronajímá a tento subjekt převáděl pouze právo na užívání. Po celou dobu trvání idžary zůstává předmět ve vlastnictví pronajímatele, z toho vyplývá, že se na něj vztahuje i veškerá odpovědnost za vzniklou škodu. Doba trvání leasingu musí být předem jasně daná. Nájemce není oprávněn použít předmět idžary k jinému účelu, než k tomu, který je formulován ve smlouvě o leasingu. Idžára má v dnešní době vysoký potenciál a to především svou možností změnit cenu dle situace na trhu. Vedle leasingu slouží tento typ smlouvy také pro tvorbu islámských dluhopisů sukúk, o kterých je v práci pojednáno viz níže.

5.4.5 Qard hasan

Qard hasan je dalším typem islámského finančního produktu, pomocí kterého islámská banka poskytuje finanční prostředky těm, kdo se nachází v tíživé situaci. Jedná se o zcela bezúročnou půjčku, solidární půjčku, poskytovanou lidem v nouzi. Oporu má

¹⁰¹ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

¹⁰² MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 53.

tento typ bankovních služeb přímo v Koránu. Tento finanční nástroj je velmi oblíbený v případě realizace charitativních projektů.

V současné praxi islámské banky tyto půjčky poskytují proti zástavě, někdy zákazníkovi účtují jistý administrativní poplatek. Banka tuto půjčku může poskytnout i podnikatelskému subjektu, například jako injekci provozního kapitálu. V takovém případě se se zákazníkem dohodne na kapitalizaci klientova dluhu formou kapitálové účasti banky v daném projektu.¹⁰³

5.4.6 Sukúk

Sukúk je označení pro cenné papíry. Termín vznikl poměrně nedávno, jedná se o nástroj, pomocí kterého se muslimové snaží nahradit běžné dluhopisy, které jsou islámským právem zakázané. Sukúk má podobné vlastnosti jako konvenční dluhopisy s tím rozdílem, že ty islámské jsou podloženy aktivem. Tyto cenné papíry jsou často používány ve spojení s ostatními technikami islámského finančnictví - např. *idžára*, *mušáraka*, *mudáraba* a *murábaha*.

Islámské dluhopisy jsou investiční certifikáty, které představují vlastnický nárok investora na podkladová aktiva. Ani tento typ bankovních služeb není úročený, místo úroku je vyplácen zisk z investice či nájem z pronajatého aktiva.

Existují dva základní typy sukúku a to: *sukúk obchodovatelný na sekundárních trzích* a *sukúk neobchodovatelný*. První případ – obchodovatelný sukúk musí splňovat několik podmínek. Musí reprezentovat hmotný majetek, přiměřené vlastnictví podniku nebo investiční portfolio. Mezi tento typ sukúku patří *al-idžára sukúk*, *al-mušáraka/mudáraba sukúk* apod. Tyto sukúky se liší ve způsobu nakládání s podkladovými aktivy.

Dalším typem jsou neobchodovatelné sukúky, které jsou charakterizované pohledávkou v hotovosti nebo zbožím, např. *al-salam*, *al-murábaha sukúk*.

V dnešní době se islámské cenné papíry dostávají do popředí bankami nabízených produktů. Organizace AAOFI vydala mezinárodní účetní standardy pro islámské cenné papíry sukúk, které slouží k lepší orientaci v této problematice. Sukúk je relativně mladý finanční instrument, a ze strany investorů je o něj stále větší zájem a to díky

¹⁰³ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 54.

mírně vyšším výnosům v porovnání s konvenčními nástroji. Zajímavé je to, že velké množství emitovaných sukúků skupují nemuslimští investoři. Řada mezinárodních bank jako například Deutsche Bank či Citigroup, má tím pádem islámské dluhopisy zastoupené ve svých aktivech.

5.4.7 Istisna‘a

Termín *istisna‘a* v překladu znamená „*jak věc vyrobit či postavit, pokud někdo jiný o to žádá nebo pověřuje*“. *Istisna‘a* je často označována jako tzv. *paralelní kontrakt* a to z toho důvodu, že jsou do ní zapojeny tři až čtyři obchodní strany. Uzavřením smlouvy *istisna‘a* se výrobce zavazuje k tomu, že vyrobí konkrétní výrobek. Od smlouvy může odstoupit kterákoliv ze stran, ale pouze v situaci, že ještě nezačala výroba produktu.

Islámské banky definují *istisna‘a* jako kontrakt, ve kterém se jedna strana zavazuje, že vyrobí specifický produkt podle předem stanovených specifikací, za předem stanovené ceny a v daný čas předání. Tento instrument se nejvíce používá v různých sektorech průmyslu. Významnou roli hraje v oblasti stavebního sektoru. Je velmi obdobný tomu, čemu se říká v Evropě zakázka na klíč.¹⁰⁴

Istisna‘a se využívá nejen k prodeji a dodání hmotných statků, ale i k bezpostihovému financování v rámci transakce. Transakce slouží k financování výroby na zakázku a banka v ní figuruje jako hlavní smluvní partner zákazníka, který si pronajímá služby dalších subdodavatelů. Po dokončení projektu jej banka odevzdá zákazníkovi, který dle předem uzavřené dohody, splácí náklady projektu a ziskovou marži.¹⁰⁵ Tento smluvní typ je propracovaný v islámské jurisprudenci a v dnešní době hraje významnou roli v rozvoji islámského finančnictví.

¹⁰⁴ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 55.

¹⁰⁵ MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 55.

Tabulka 2: Rozdíly mezi istisna‘a a idžárou

Istisna‘a	Idžára
Výrobce používá na výrobu produktu materiál/surovinu z vlastních zdrojů.	Materiál je poskytován zákazníkem. Výrobce materiál dále zpracuje a vyrobí produkt. Výrobce poskytuje služby na výrobu materiálu.
Kupující má právo produkt po kontrole odmítnout. Právo odmítnout má kupující v případě, že potraviny neodpovídají specifikacím, které jsou uvedené ve smlouvě.	Právo odmítnout zboží ke kontrole neexistuje.

Zdroj: Ethica Handbook of Islamic Finance

5.4.8 Salam

Salam označuje takový způsob prodeje, ve kterém se dodavatel zavazuje k tomu, že dodá kupujícímu zboží určitého druhu k předem stanovenému datu a kupující za zboží zaplatí předem stanovenou celou částku.

Salam má hluboké historické kořeny. Dříve ho využívali drobní zemědělci, kteří potřebovali kapitál potřebný ke sklizení úrody. Farmářům bylo povoleno prodat svůj výrobek předem, ale s podmínkou poskytnutí výhodnějších podmínek odběratelům. I přesto, že je prodej neexistujícího zboží islámským právem označen jako *gharar*, existují v tomto případě dvě osvobození a těmi jsou právě *salam* a *istisna‘a*.¹⁰⁶

Tento způsob financování je výhodný pro obě strany, kupující získá zboží za zvýhodněnou cenu a prodávající má k dispozici prostředky.

Každá smlouva *salam* musí splňovat několik podmínek, aby byla v souladu s právem *šarí‘a*. Ve smlouvě musí být přesně určeno zboží, co do množství, tak i druhu, dále musí být jasně stanovený termín dodání zboží a výše ceny.

V moderní praxi islámského finančnictví zaujímají banky při tomto typu kontraktu roli prostředníka. Banka na základě smlouvy *salam* hospodaří s nakoupenými produkty a následně je prodává třetí straně. Aby měla banka jistotu, že prodejce smluvené zboží dodá, skládá prodejce bance zástavu ve formě ručitele nebo hypotéky na bydlení. Banka poté uzavírá smlouvy na prodej těchto produktů. Bankovní instituce uzavírají smlouvu se třetí osobou formou tzv. *paralelního salamu*. V tomto případě může banka produkt

¹⁰⁶ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 104.

prodat v den dodání za cenu, která je o něco vyšší. Pokud je paralelní salam z nějakého důvodu nevykonatelný, může banka získat příslib o zakoupení zboží od třetí strany. Dle islámského práva je jakýkoliv slib neporušitelný a má stejnou váhu jako smlouva.

Tabulka 3: Rozdíly mezi istinou a salamem

Istisna‘a	Salam
Předmětem smlouvy je konkrétní produkt, který je třeba vyrobit.	Předmětem smlouvy je jakákoliv věc, nezáleží na tom, jestli musí být daná věc vyrobena či ne.
Cena za produkt nemusí být nutně zaplacená v plné výši předem. Při dodání není nutné platit plnou cenu za dodání. Platba může být odložena na základně dohody smluvních stran. Platba může být provedena formou splátek.	Cena musí být zaplacená v plné výši předem.
Smlouva může být zrušena, ale pouze v případě, že výrobce ještě nezahájil práci.	Smlouva nemůže být zrušena jednostranně.

Zdroj: Ethica Handbook of Islamic Finance

5.4.9 Tawarruq

Tento způsob financování je často označován za tzv. *obrácenou murábahu*. Prostřednictvím *tawarruk* umožňují islámské banky svým klientům získat snadno hotovost. Běžná praxe funguje takto: banka nakoupí to, co zákazník poptává a na základě předem domluveného splácení a s určitým navýšením, klientovi poptávaný produkt prodá. Zákazník však toto zboží obratem prodá třetí straně (častokrát prodejci, který toto zboží původně bance prodal), čímž získá hotovost. Ve většině případů nedochází k přemístění dotyčného aktiva ze skladu původního majitele. Tento způsob získávání hotovosti je často kritizován islámskými učenici a považují ho pouze za formální vyhovění požadavkům islámských principů a doktrín.¹⁰⁷

5.4.10 Jo‘alah

Jedná se o typ financování, ve kterém se jedna strana zavazuje uhradit druhé straně konkrétní peněžní částku, jakožto poplatek za poskytnutí určité služby, a to v souladu s podmínkami smlouvy sjednané mezi oběma stranami. Tento způsob financování usnadňuje poskytování takových služeb, jako jsou například konzultace.

¹⁰⁷ MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 37.

5.4.11 Takaful

Takaful neboli islámské moderní pojišťovnictví je v muslimském světě poměrně novým odvětvím. Význam slova znamená „záruka pro ostatní“. Takaful je alternativou konvenčního pojišťovnictví. Dle muslimských učenců na právo neobsahuje takaful prvky *garar* ani *ribá*, je tedy v souladu s islámským právem.

V rané islámské době fungoval takaful na bázi sdružování prostředků, které byly k dispozici pro pomoc rodině, kmeni, vesnici, mešitě apod. Sdružování kapitálu bylo běžnou praktikou již za života Proroka Muhammada. V páté koránské súře se píše: „*Pomáhejte si vzájemně ke zbožnosti a bohabojnosti a nepomáhejte si k hříchům a nenávisti*“.¹⁰⁸ Tento výrok je pokládán za základ principů islámského pojišťovnictví.¹⁰⁹

Takaful je systém pojištění, který je založený na principu vzájemné asistence (*TA-AWUN*) a příspěvků (*Tabarru*).¹¹⁰ Jedná se o systém, ve kterém jedna strana podpoří druhou, v případě utrpení peněžní ztráty. Důležité je to, že společnost, která zprostředkovává pojištění, není pojišťovatelem. Pojišťovateli jsou jednotliví účastníci smlouvy navzájem. Společnost funguje jako manažer fondu a s penězi nakládá. Risk je dobrovolně a kolektivně sdílen skupinou, kterou tvoří účastníci pojištění.

Islámské pojištění funguje na principu založení fondu – *Tabarru*. Účastníci pojištění jsou členy tohoto fondu, sdílejí případný risk a vkládají do fondu své příspěvky.

První islámská pojišťovna *Islamic Insurance Co. Ltd.* vznikla v roce 1979 v Súdánu. V roce 2006 existovalo v islámském světě 80 pojišťovacích institucí a jejich počet stále rapidně roste. Od roku 2010 je trh produktů takaful sledován v rámci *Dow Jones Islamic Market Global Finance and Takaful Index*. Za tuto dobu vykazuje průměrný roční růst 4,78%.¹¹¹

Mezi základní principy pojištění takaful patří:

- a) Fond je založen na základě rovnosti a spravedlnosti všech zúčastněných osob sdružovat prostředky na pomoc tomu ze zúčastněných, kdo ji potřebuje.

¹⁰⁸ HRBEK, Ivan. *Vznešený Korán: komentářem a rejstříkem opatřený překlad významu do jazyka českého*. Vyd. 1. V Praze: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. 760 s. ISBN 978-80-902419-4-7. súra 5:3.

¹⁰⁹ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 105.

¹¹⁰ *Ethica Handbook of Islamic Finance* [online]. Dubai: Ethica Institute of Islamic Finance, 2013, 700 s. [cit. 2014-03-09]. ISBN 978-1-84542-083-3. str. 340.

¹¹¹ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 105.

- b) Každý z účastníků vyplácí svůj příspěvek do fondu na základě principu o sdružování zisku. Základní listinou je smlouva o sdružení, nikoli obchodní kontrakt.
- c) Každý člen smlouvy, kterému se přihodila pojistná událost, dostane peněžní odškodnění z fondu. Výše prostředků je definována ve smlouvě.
- d) Fond je vlastněn členy a ne společnostmi, která pojištění zprostředkovává. Společnost má pouze manažerskou funkci k zajištění fungování fondu.
- e) Produkty fondu jsou založeny na bázi mudáráby, produktu wakala nebo jejich kombinací.¹¹²

5.4.12 Islámské hypotéky

Poptávka po produktech islámských hypoték v dnešní době rapidně roste a to nejen v muslimském světě. Hypotéky jsou nabízeny tak, aby byly v souladu s islámským právem šarí'a. Finanční instituty, které tyto produkty nabízejí obvykle velmi přísně a pečlivě zkoumají podmínky, za kterých je možné žadateli hypotéku poskytnout. Do detailu se zkoumá převážně výše a stabilita příjmu žadatele, jeho majetkové poměry, další poskytnuté úvěry atd. Důležitou podmínkou je, aby měl žadatel k dispozici určitou část peněžních prostředků – zpravidla to bývá 20% výše hypotéky.¹¹³ Důvodem je eliminovat případná rizika a zabránit tak finanční neschopnosti hypotéku splácet.

Nejčastějšími typy finančních produktů pro financování islámských hypoték jsou již výše zmíněné produkty idžára wa iqtina a murábaha. Na rozdíl od hypotéky poskytované formou murábaha, nepožaduje poskytnutí hypotéky formou idžára velkou investici žadatele na začátku hypotéky, jelikož si v tomto případě pronajímá nemovitost s příslibem následné koupě. U poskytování hypotéky formou murábaha je důležité to, aby žadatel disponoval určitým vstupním kapitálem.

5.5 Islámský bankovní systém

Banky v islámském systému zastávají téměř stejné funkce jako banky v jiných systémech, pouze s omezením a to v podobě použití jakéhokoliv úroku. V podstatě to

¹¹² HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 107.

¹¹³ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 103.

znamená, že jsou islámské banky administrátoři platebního systému ekonomiky a zároveň jsou i finančními prostředníky. Jejich využití v islámském světě má stejné důvody jako v konvenčním bankovníctví.

Od islámských bank se očekává, že budou vnímat podíly vkladatelů ve vztahu k nákladům, stejně jako je tomu u bank v tradičním systému. Stejně tak, jako v systému založeném na úroku, tak i islámští finanční prostředníci přeměňují pasiva podniků do různých forem tak, aby vyhovovali preferencím a okolnostem přebytkových jednotek. Jejich pasiva se skládají z vkladů, a jejich aktiva tvoří cenné papíry na kapitálovém trhu. Tyto islámské bankovní instituce mají povinnost zabývat se rozhodováním v následujících otázkách: výběr portfolia mezi riskantními statky, závazky, managementem kapitálu a rezerv, interakcí mezi jejich aktivními a pasivními složkami na bilančním výkazu a managementu nevyrovnaných položek (revolvingové úvěry, obchodní půjčky). Navíc jako administrátoři aktiv zhodnocují islámské banky míru rizika a tím pádem slouží jako filtry k vyhodnocování signálů ve finančním prostředí s omezenými informacemi. Banky mají snahu minimalizovat náklady transakcí, ve kterých jejich vklady vstupují jako prostředek směny.

Rozdíl mezi konvenčním bankovníctvím a islámským bankovníctvím je ten, že kvůli zákazu úroku a faktu, že banky převážně pracují na principu dělení zisku, je povinností islámských bank nabídnout svá portfolia cenných papírů k prodeji investorům ve formě balíčků, tedy „podílových fondů“.¹¹⁴ V kontrastu s tímto systémem si konvenční banky založené na úroku udržují svá vytvořená portfolia. Tato aktiva je financována bankami, a to prostřednictvím vydávání vkladních smluv. To však vede k rizikům týkajících se solventnosti a likvidity, jelikož jejich portfolia aktiv a úvěrů znamenají riskantní vyplácení nebo náklady na likvidaci před datem splatnosti. Zatímco jejich vkladní smlouvy jsou pasiva s možností okamžité výpovědi za nominální hodnotu.¹¹⁵

V islámském systému je větší vzájemná závislost a bližší vztah mezi výnosy investice a vkladu, jelikož banky mohou primárně přijímat investiční vklady na základě dělení zisku a mohou poskytnout zdroje firmám stejným způsobem. Vzhledem k tomu, že návrat pasiv je přímá funkce aktivních portfolií a jelikož aktiva jsou tvořena jako

¹¹⁴ MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 37.

¹¹⁵ MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 37.

odpověď investičním možnostem v reálném sektoru, návratnost financování je odstraněna z nákladů a převedena na stranu zisku, tudíž umožňuje, aby byla míra návratu k financování určena produktivitou v reálném sektoru. Tím pádem je v islámském systému mnohem bližší vazba mezi mírou návratnosti v reálném a finančním sektoru, než v systému konvenčním.¹¹⁶

Od 80. let 20. století se ekonomové zabývali otázkou tvorby analytického modelu bankovníctví v islámském prostředí. Tato snaha dala vzniknout dvěma doplňkovým modelům. První model, který pracuje na principu dělení zisku, sjednocuje strany aktiv a pasiv v rozvaze banky způsobem nazývaným *dvou-třetinový mudáraba*. Tento model předpokládá, že se vkladatelé, kteří uzavírají smlouvu s bankovní institucí, budou dělit o zisky plynoucí z obchodování banky. Banka na své straně aktiv vstupuje do jiné smlouvy s agentem (podnikatelem), který se ohlíží po investičních fondech a souhlasí s procentuálním dělením svého zisku s bankou, v souladu s předem stanovenou smlouvou. Zisky bank z jejich veškerých aktivit jsou dány dohromady a poté rozděleny mezi její vkladatele a akcionáře v souladu s jejich smlouvami. Tudíž, je zisk vkladatelů procentuálním podílem z celkových bankovních zisků. Tento model, ačkoli požaduje, aby byly vklady vyplaceny na požadavek vkladatele, neukládá bance povinnost uchovat minimální rezervy vůči celkovým vkladům. Dále stanovuje, že banka musí poskytovat krátkodobé bezúrokové půjčky v částečném rozsahu celkových aktuálních vkladů.¹¹⁷

Druhý model rozděluje stranu pasiv v rozvaze banky do dvou oken: jedno pro netermínované vklady a druhé pro investiční vklady. Výběr okna zůstává na vkladateli. Tento model požaduje od banky, aby zachovávala 100% rezervy proti netermínovaným vkladům (první okno), avšak nestanovuje žádné podmínky rezerv pro vklady investiční (druhé okno). Toto je založeno na předpokladu, že finanční prostředky označovány jako netermínovaný vklad, jsou uloženy jako *amanah* (do úschovy) a musí být podloženy 100% rezervou. S prostředky, které patří vkladatelům, nemá banka právo nakládat jako se základem pro vytváření peněz prostřednictvím procesu částečných rezerv.¹¹⁸ Na druhou stranu, finanční prostředky v investičních účtech jsou uloženy s plným vědomím

¹¹⁶ MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 37.

¹¹⁷ MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 38.

¹¹⁸ MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 37.

vkladatele o tom, že jeho vklady budou investovány v projektech, jež nesou část rizika, a tudíž žádná záruka návratnosti není poskytována. V tomto modelu může být vkladateli záúčtován servisní poplatek za provizi úschovných služeb banky.¹¹⁹ Poskytnutí bezúrokových úvěrů těm, kteří je potřebují, musí být dle tohoto modelu omezeno výší vkladů v takových účtech vkladateli, kteří zamýšlí ve smyslu, že banka je k tomuto účelu lépe vybavena. Žádná část vkladů v investičních účtech není k tomuto účelu požadována.

Druhý model vychází ze znalostí, jež měli ranní muslimové o bankovníctví a investicích již v polovině 8. Století. Učenci vyvinuli řadu úvěrových institucí a nástrojů, jako jsou šeky (*ruq'a*), doklad o převodu pohledávek (*hawala*) a směnky (*suftaja*).¹²⁰

Oba modely počítají s potenciálními ztrátami vznikajícími v důsledku investičních aktivit bank, které se odráží v depreciaci hodnoty bohatství vkladatele. Avšak zároveň oba modely vidí možnost ztráty jako minimalizovanou při použití diverzifikace investičních portfolií banky, pečlivým výběrem projektů, monitorováním a kontrolami.¹²¹

Je zřejmé, že riziko vkladatelů je v druhém modelu menší než v prvním a týká se pouze investičních vkladů. A právě proto navrhli zastánci prvního modelu způsob kompenzace ztrát způsobených bankou, z jejich výnosů a pojištění vkladů ve spolupráci s centrální bankou, jakožto prostředku ke snížení rizika. Důležitou skutečností je dále fakt, že banky mají přímou i nepřímou kontrolu nad chováním podnikatele prostřednictvím explicitních a implicitních smluv, tím se zmírní rizika ve finančním systému islámského bankovníctví.

Islámské banky mohou vykonávat kontrolu prostřednictvím formálních podmínek obsažených ve smlouvách nebo jako konvenční banky, prostřednictvím implicitního systému odměn a trestů ve smyslu odmítnutí dalšího úvěru nebo uvedení agenta (podnikatele) na černou listinu. Vzhledem k tomu, že reputace firem a jejich manažerů je důležitá, by toto mohlo být odstrašujícím prostředkem proti nezodpovědnému chování. Povaha smlouvy umožňuje bankám zaměřit svou pozornost na

¹¹⁹ *Ethica Handbook of Islamic Finance* [online]. Dubai: Ethica Institute of Islamic Finance, 2013. 700 s. [cit. 2014-03-09]. ISBN 978-1-84542-083-3. str. 115.

¹²⁰ MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 38.

¹²¹ MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 38.

pravděpodobnost nesplácení a očekávanou míru návratnosti a na kontrolu firem, do kterých investují.¹²²

5.6 Rostoucí vliv islámského finančnictví

Islámské finance a finanční služby se stávají velmi populárními nejen v islámských zemích, ale i v těch neislámských. Obliba produktů islámského bankovníctví se zvýšila s příchodem světové ekonomické krize. Islámské služby a produkty byly považovány za výhodnější a hlavně bezpečnější a stabilnější.

Neislámské státy zavádí tento typ finančnictví z důvodu, že v zemi žije poměrně velká menšina muslimů nebo v zavedení těchto služeb vidí možnost etičtějšího finančnictví. Mimo to se ukazuje, že islámské finanční instituce jsou ve srovnání s těmi konvenčními daleko spolehlivější a odolnější pro překonání globální ekonomické krize. Stabilita investovaných prostředků vedle slibně se rozvíjejícího halal trhu, je důvodem, proč se islámské finanční služby rozvíjejí ve velké míře v zemích s minoritní muslimskou populací.¹²³

Přesné údaje objemu islámského finančnictví nicméně nejsou k dispozici na regionální, celostátní ani globální úrovni. V posledních letech tento způsob finančnictví přilákal řadu západních nadnárodních finančních institucí, například Citigroup a HSBC, které začaly nabízet produkty islámského finančnictví v některých arabských zemích (zejména v Bahrajnu a Spojených arabských emirátech) a v menší míře také v západním světě (včetně USA v New Yorku, kde HSBC nabízí různé produkty islámského finančnictví, včetně financování bydlení, kontroly účetnictví, atd.). Odhaduje se, že existuje více než 250 významných finančních institucí ve více než 45 muslimských zemích, které islámské právo uplatňují. Islámské banky působí také ve vyspělých průmyslových zemích a prakticky všechny významné světové banky mají své pobočky a reprezentace v arabských zemích a praktikují islámské bankovníctví. Hodnota aktiv a jejich držení se v současné době odhaduje na 300-500 mld. USD, u investic je tomu 300-800 mld. USD.¹²⁴ O rostoucím vlivu islámského finančnictví ve světě svědčí i

¹²² MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 39.

¹²³ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 161.

¹²⁴ KETTELL, Brian. *Introduction to Islamic banking and finance* [online]. Chichester, U.K.: Wiley, 2011. Wiley finance series [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10484708>.

skutečnost, že v roce 1999 vznikl na Newyorské burze Dow Jonesův index pro islámské trhy. Je složen z 600 firem, mezi nimiž chybějí ty, jež se zaměřují na alkohol, vepřové maso a tabák.

5.7 Komparace islámského a konvenčního bankovníctví

V rámci předchozích kapitol jsme definovali teoretický koncept fungování islámských bank. Příznivci islámského finančnictví tvrdí, že islámský bankovní systém je oproti tradičnímu - konvenčnímu systému bankovníctví etičtější. Zaměříme-li se na rozdíly mezi konvenčními a islámskými bankami, najdeme zde i řadu shodných prvků a zjistíme, že oba typy finančních institucí fungují na podobných principech. Na druhou stranu ale narazíme i na výrazné rozdíly, které jsou nastíněny v následující tabulce.

Tabulka 4: Rozdíly mezi islámským a konvenčním bankovníctvím

Islámské bankovníctví	Konvenční bankovníctví
Vychází z principů islámského práva šarí'a.	Nevychází z žádného náboženství. Je založeno na generování maximálního zisku.
Zákaz úroku – ribá při poskytování a půjčování peněz.	Poskytování úroku je běžnou praxí a tvoří nejdůležitější položku v zisku banky.
Využívání techniky financování založené na sdílení zisku a ztráty.	Technika sdílení zisku a ztráty neexistuje.
Banka je v pozici partnera vkladatelů i dlužníků.	Banka nevystupuje jako partner, je v pozici agenta.
Banky nemohou investovat do oblastí, které podléhají zákazu práva šarí'a.	Banky nemají žádná omezení v oblastech investování.
Banky mají zakázáno podstupovat na trhu bezdůvodné a vysoké riziko.	Spekulativní operace jsou povoleny.
Na banky dohlíží centrální banka a náboženský výbor pro kontrolu práva šarí'a.	Na komerční banky dohlíží centrální banka.
Banky musí mít založený rezervní fond, kam odvádějí náboženskou daň – zakát.	Banky nejsou povinny přispívat na charitu.
Penalizace za zpoždění platby jsou zakázány. Pokud jsou uplatněny, směřují na charitu.	Penalizace za zpoždění platby jsou běžně účtovány.

Zdroj: <http://www.learnislamicfinance.com/>

Z tabulky vyplývá, že klíčovou odlišností mezi islámským a konvenčním finančnictvím je rozdílná filozofie v poskytování bankovních služeb a produktů. Rozdíly tedy nenajdeme ani tak v technických aspektech poskytování finančních služeb jako v samotné filozofii dané společnosti. Zatímco konvenční bankovní instituty se zaměřují

na ekonomické aspekty obchodních transakcí a jsou založeny na ziskových projektech fungující na principech úvěru a úroku, islámský systém klade důraz na etiku, morálku a sociální společnost. Islámské banky fungují na základech islámského práva, sdílejí zisk, finanční instituce nejsou založeny na úroku.

Pojetí hodnoty peněz je dalším termínem, který se u obou případů liší. V islámském právu peníze samy o sobě nenesou žádnou významnou hodnotu, pokud tato hodnota není konkrétní činností nebo aktivitou vytvořena. Dále platí pravidlo, že peníze nemohou tvořit další peníze. Takovéto „rozmnožování“ peněz je islámským právem zakázané. Získat peníze lze v islámském finančnictví pomocí obchodních aktivit, obchodem realizovaným dle islámského práva. Klíčovým principem islámského finančnictví jsou bezúročné služby. V praxi to znamená, že banky musí kromě generování zisku také sdílet rizika. V islámském finančnictví je risk i zisk sdílen jak investorem, tak bankou. Princip sdílení je jeden z nejvýznamnějších principů islámského bankovníctví a má zajistit, aby nebyla zvýhodněna nebo naopak znevýhodněna jedna strana obchodní transakce na úkor té druhé. V západních zemích je i díky tomuto faktu islámské finančnictví bráno jako forma etického finančnictví. V konvenčních bankách platí klient úrok a banka čerpá zisk z těchto transakcí. Banka nemusí vyvíjet žádné aktivity k zisku obchodního záměru a tím pádem nenese ani žádné riziko. Velmi kritizován je i fakt, že konvenční banky profitují ze zpožděných plateb svých klientů, neboť jim to zajišťuje další zisky z úroků.

Problémem a velkým negativem pro islámské banky je to, že jsou nuceny disponovat podrobnými údaji a vědomostmi ke každému projektu, který financují a musí správně vyhodnotit případná rizika. Konvenční banky se tímto vůbec zabývat nemusí.

Posledním výrazným odlišením těchto dvou fenoménů je samotná kontrola. Na konvenční komerční banky dohlíží centrální banka. Islámské komerční finanční instituce podléhají kontrole jak centrální banky, tak náboženskému výboru, který patří mezi nejvyšší autoritu každé islámské banky. Tato komise je složená z odborníků na islámské právo a ekonomii. Skupina dohlíží na to, aby všechny poskytnuté finanční služby a produkty byly v souladu s islámským právem šarí'a a je oprávněna vydávat fatwy týkající se nejrůznějších záležitostí banky. Kromě kontroly se tento speciální výbor také zaměřuje i na marketing a inovaci produktů.

5.8 Islámské finanční instituce

Jak již bylo zmíněno, každá mezinárodní finanční instituce má zřízené své vlastní šarí'a rady či výbory, které jsou složené z odborníků na islámskou problematiku. Tito experti posuzují jednotlivé případy a dohlíží na to, aby při poskytování finančních služeb nedocházelo k porušování islámského práva. V posledních letech, kdy islámské finančnictví expanduje, se zakládají i organizace věnující se islámským produktům a dohledu nad finančními institucemi v globálním měřítku.

Ne všechny islámské finanční instituce nabízejí stejné služby. Interpretace islámského práva je v rukou islámských šarí'a učenců a u jednotlivých institucí se nabízené produkty mohou lišit. V odlišnostech nabízených služeb hraje roli také charakter země (její kultura, zažitá tradice), ve které instituce působí. V Evropě a ani ve většině zemí Blízkého východu nejsou daná přesná pravidla pro posuzování finančních služeb. Konkrétní obchodní situace tak vyhodnocují islámští učenci. Proto světové finanční instituce začínají posledních pár let volat po souhrnných standardech islámských finančních služeb, které by sjednotily rozdílné posuzování finančních aktivit, ujasnily rozličné praktiky a přinesly harmonizaci a řád.¹²⁵

Cílem založených mezinárodních finančních institucí je již zmíněné vytváření, harmonizování a hlavně sjednocení mezinárodních standardů v oblasti poskytování finančních služeb. Dále se zaměřují na sdružování bankovních institucí a pořádání vzdělávacích seminářů.

Mezi nejvýznamnější mezinárodní instituce patří:

- a) Accounting and Auditing Organisation for Islamic Finance Institutions (AAOIFI)¹²⁶

Organizace AAOIFI vznikla v roce 1991 a sídlí v Bahrajnu. Tato instituce vydává směrnice v oblastech výkladu islámského práva, auditoringu a etických standardů. Dále se snaží o harmonizaci islámského bankovníctví a pojišťovací praxe. Standardy, které instituce vydává, nejsou právně závazné, mají víceméně doporučující charakter, ale dá se říci, že nejvýznamnější banky na islámském trhu se těmito pravidly řídí.

¹²⁵ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 108.

¹²⁶ AAOIFI. *AAOIFI* [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.aaofi.com/en/about-aaofi/about-aaofi.html>

Cílem AAOIFI je postupné překonání nejednotnosti islámského bankovníctví a rozšíření závaznosti standardů do dalších zemí.

b) Islamic Financial Services Board (IFSB)¹²⁷

IFSB je mezinárodní institucí založenou v roce 2003 v Kuala Lumpur. Tato organizace má za cíl vytvářet mezinárodní standardy, vydávat doporučení a instrukce, navrhopvat možné regulace pro bankovní instituce a podobně. Od AAOIFI se liší tím, že se nesoustředí na pravidla a výklad právních oblastí, ale zabývá se vnitřní regulací islámských finančních institucí. IFSB se snaží o spolupráci s mezinárodními organizacemi a zavádí mezinárodní standardy do islámských bank.

c) Islamic Development Bank Group (IDB Group)¹²⁸

Tato finanční skupina je složená ze čtyř významných finančních institucí: Islamic Development Bank (IDB), Islamic Corporation for the Insurance of Investment and Export Credit (ICIEC), Islamic Corporation for the Development of the Private Sector (ICD) a Islamic Research and Trainig Institute (IRTI).¹²⁹ Byla založena již v roce 1975 a také přispívá k jednotnému fungování islámských bank, i když nepřímou. Angažuje se zejména v oblastech organizace vzdělávacích programů a cílené podpory nově vzniklých islámských finančních institucí.

d) International Islamic Centre for Reconciliation and Commercial Arbitration (IICRA)¹³⁰

Tato mezinárodní organizace byla založena v roce 2005 bankovní institucí IDB, organizací CIBAFI a Spojenými arabskými emiráty. Jejím cílem je řešit finanční a obchodní spory, které vznikají v rámci poskytování finančních služeb. Tato mezinárodní instituce vydává a publikuje islámské standardy arbitrážního řízení.¹³¹

e) Islámská akademie Fiqh

¹²⁷ Islamic Financial Services Board. *IFSB* [online]. 2010 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.ifsb.org/>

¹²⁸ Islamic Development Bank Group. *IDB* [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.isdb.org/irj/portal/anonymous>

¹²⁹ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 110.

¹³⁰ International Islamic Centre for Reconciliation and Commercial Arbitration. *IICRA* [online]. 2013 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://iicra.com/>

¹³¹ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 111.

Islámské finančníctví je regulováno Islámskou akademií Fiqh. Jedná se o mezinárodní orgán, který sídlí v Jeddah v Saudské Arábii. Tato instituce je složená ze specialistů na islámskou problematiku. Akademie vydává rozhodnutí a doporučení – fatwy, které se týkají islámského finančníctví. Rozhodnutí je neměnné a definitivní. Dále akademie pořádá různé vzdělávací programy v oblasti islámského finančníctví.

5.9 Islámské finančníctví v EU

Islámské finančníctví se postupně stává důležitou součástí světového bankovního sektoru. V posledních letech zaznamenává tento sektor meziroční nárůst o 15-20% a předpokládá se, že tento trend růstu se udrží i v budoucnu. Ačkoliv centra islámského finančníctví zůstávají stále v Perském zálivu a jihovýchodní Asii, i v Evropě si začínají islámské banky upevňovat své místo na trhu. V Evropské unii žije dle odhadů až 17 milionů muslimů (asi 3,3% populace EU) - je tedy zřejmé, že islámské bankovníctví má v EU vysoký růstový potenciál. Bohužel neexistuje žádný systém, který by zaznamenával aktuální počet muslimů v jednotlivých evropských zemích, jejich počet lze tedy pouze odhadovat. Tabulka 5 shrnuje odhady, které vycházejí z údajů, např. sčítání lidu a z jiných studií o muslimské komunitě v Evropské unii z roku 2010.

Tabulka 5: Počet muslimů v EU

<i>Země</i>	Počet muslimů	Procentuální počet muslimské populace
<i>Belgie</i>	638000	6,00%
<i>Dánsko</i>	226000	4,10%
<i>Finsko</i>	42000	0,80%
<i>Francie</i>	3574000	5,70%
<i>Irsko</i>	43000	0,90%
<i>Itálie</i>	1583000	2,60%
<i>Lucembursko</i>	13000	2,70%
<i>Německo</i>	4119000	5,00%
<i>Nizozemsko</i>	914000	5,50%
<i>Norsko</i>	144000	3,00%
<i>Portugalsko</i>	22000	0,20%
<i>Rakousko</i>	475000	5,70%
<i>Řecko</i>	527000	4,70%
<i>Španělsko</i>	1021000	2,30%
<i>Švédsko</i>	451000	4,90%
<i>Švýcarsko</i>	433000	5,70%
<i>Velká Británie</i>	2869000	4,60%
Celkový počet	17094000	

Zdroj: <http://www.pewforum.org/2010/09/15/muslim-networks-and-movements-in-western-europe/>

I přes to, že se Evropa potýká s problémem v podobě islámofobie, rozjíždějí se islámské služby v Evropě rychlým tempem a těší se stále větší oblíbenosti. Islámofobie je zde velmi silná a důvody proč tomu tak je, jsou různé. Mohou souviset s xenofobií v obecné rovině (nenávisť vůči všem cizincům) nebo může být zapříčiněna v důsledku nevědomosti a nevzdělanosti. Často je islámofobie historického rázu. Historické tradice evropských zemí, časté války, ohrožení ze stran cizích národů, špatné zkušenosti řady evropských zemí s imigranty z arabských zemí, to vše vede k tomu, že lidé cítí jakési ohrožení, které by mohlo přijít ze strany muslimů.

V minulosti se často arabské banky nechaly inspirovat, co se produktů týče, právě bankami konvenčními z Evropy, a až na některé výjimky fungovaly na principu úroku. Dnes se tato situace obrací a evropské banky naopak nabízejí svým domácím i zahraničním klientům produkty, které jsou v souladu s islámským právem šarí'a.

Za dvě hlavní příčiny rozvoje islámského finančnictví v Evropě je považováno: přítomnost muslimského obyvatelstva v Evropě a rostoucí globalizace finančních služeb a produktů. Islámské bankovní instituce a jejich poskytování služeb v Evropě plní následující role. Za prvé - roli poskytovatelů finančních služeb pro muslimy žijící v Evropě. Druhou rolí je poskytování služeb nemuslimskému obyvatelstvu, které hledá alternativu ke konvenčním finančním produktům. Islámské produkty lze vnímat jako prostor pro novou obchodní expanzi a zisk, proto jde na islámské finanční služby nahlížet také z pohledu investování. V současné době, kdy spousta investorů hledá novou oblast pro rozšíření své působnosti na globálním trhu, se stává islámské finančnictví ideální alternativou. Dále je třeba si uvědomit i fakt, že kolébkou islámského bankovníctví je oblast disponující obrovskými zdroji nerostných surovin a díky tomu i velkými finančním kapitálem. Společnost Ernst & Young provedla výzkum, z něhož vyplývá, že celosvětově až 90% muslimských investorů preferuje finanční produkty islámského bankovníctví před produkty bankovníctví konvenčního. Prakticky stejné je tomu i u muslimských obyvatel EU.¹³² Z tohoto důvodu některé evropské státy přijaly zákony, které se zabývají a regulují podmínky poskytování finančních produktů v této oblasti služeb. Velká Británie přijala zákony již v roce 2003, koncem roku 2008 vstoupil v platnost bankovní zákon ve Francii a ostatní země jako je Lucembursko a Švýcarsko jsou v současnosti v procesu hledání způsobů, pomocí kterých by vyšly vstříc poptávce po produktech islámského bankovníctví.

K úspěšné expanzi islámského finančnictví v Evropě přispěla globální ekonomická krize a následná recese. Dle průzkumů měly islámské banky v době finanční krize v USA a Evropě prokazatelně nižší ztráty, než banky konvenčního typu. Mezinárodní měnový fond v roce 2012 zveřejnil studii, která ukázala, že jsou islámské banky stabilnější a pružnější ve vztahu k ekonomické krizi.¹³³ Je zřejmé, že některé principy „etického“ bankovníctví jsou hodny následování a mohou vést k úspěchu.

Z výše uvedeného je pochopitelné také to, že v EU bude poptávka po službách islámského bankovníctví dlouhodobě stimulovat určitou nabídku bankovních produktů, které jsou založeny na principech práva *šarí'a*. Dále je třeba vzít v úvahu již existující a

¹³² HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 143.

¹³³ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 157.

výrazně silící kapitálovou propojenost významných podniků a institucí EU s firmami či akcionáři ze zemí Blízkého východu, nejvíce z oblasti Perského zálivu. Příkladem může být skutečnost, že přibližně třetina akcií Londýnské burzy LSE je v držení investorů ze zemí Perského zálivu.

Velký rozmach islámského bankovníctví v Evropě v posledních letech můžeme sledovat ve Velké Británii, Lucembursku, Švýcarsku, Německu, Francii, Dánsku, Itálii, Irsku, na Maltě, v Bosně a Hercegovině, Polsku, Rakousku a Maďarsku.

Následující kapitoly budou věnovány těm evropským zemím, ve kterých se islámské finančníctví rozvíjí nebo dokonce již úspěšně funguje. V zemích, které nejsou uvedeny, islámské bankovníctví neexistuje nebo je jeho zavedení v samotném počátku.

5.9.1 Velká Británie

Dle statistik, které vzešly ze sčítání lidu z roku 2011, žije ve Velké Británii až 2,8 milionů muslimů.¹³⁴ Početná muslimská populace je hlavním hnacím motorem, který vede k rozvoji islámských finančních služeb v zemi. Velká Británie patří mezi největší centrum islámského finančníctví v Evropě a zároveň je jedinou evropskou zemí, která poskytuje produkty a služby islámského bankovníctví. Nabídka islámských služeb, které jsou v souladu s islámským právem šari'a, je poskytována nejen bankovními, ale i nebankovními organizacemi. Je na místě zdůraznit, že islámské finanční služby nepředstavují pro banky ve Velké Británii nutné zlo, ale jsou brány jako příležitost k rozvoji. V zemi mají licenci k poskytování finančních služeb čtyři banky a mimo to zde funguje i 17 konvenčních bank, které islámské produkty nabízejí.

Historie islámského finančníctví ve Velké Británii sahá až do 80. let dvacátého století, kdy několik londýnských bank nabídlo právě vznikajícím islámským bankovním institucím služby v oblasti managementu likvidity.¹³⁵ Od roku 1991 funguje v Londýně Institut islámského bankovníctví a pojišťovnictví (Institute of Islamic banking and Insurance), jehož hlavním posláním je poskytování vzdělávacích a poradenských služeb v oblasti islámského bankovníctví. Jedná se o jedinou takovou instituci v Evropě. V roce 2003 prošla Velká Británie legislativními změnami v oblasti právních překážek

¹³⁴ Po 10 letech ve Velké Británii budou dominovat islámu, říkají odborníci. *News1* [online]. 2011 [cit. 2014-02-25]. Dostupné z: <http://news1.co.uk/cs/religion/322389.html>.

¹³⁵ MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 59.

v poskytování islámských služeb. Bylo zrušeno dvojí danění při převodu vlastnického práva na základě islámského práva. Dále došlo ke změnám, díky kterým bylo cizincům povoleno nakupovat prostřednictvím produktu murábaha. V roce 2004 Financial Services Authority (britský bankovní dohled) schválil založení banky Islamic Bank of Britain. Tato banka záměrně cílila na muslimskou komunitu, jejíž příslušníci pocházejí zvláště z jihovýchodní Asie, nejvíce z Pákistánu a Bangladéše. Muslimská komunita obecně patří mezi finančně silné ve Velké Británii. Mají-li muslimové možnost investovat svůj kapitál do produktů, které jsou v souladu s islámem, investují ho a často do obchodů zapojí i své příbuzné a známé z jiných muslimských zemí. To vede k přílivu kapitálu do země a k rozšíření možností podnikatelských aktivit. Zavedením této banky si Londýn upevnil pozici světového leadera v sektoru islámského bankovníctví a stal se nejvýznamnějším evropským centrem islámského finančnictví.

Londýnský Financial Services Authority, který vytváří pravidla pro poskytování islámských finančních služeb ve Velké Británii, se vůči islámskému bankovníctví vymezuje heslem „žádné překážky, žádné zvláštní výhody“. Účelem zavedení islámského finančnictví v zemi bylo mimo jiné přilákat do Velké Británie blízkovýchodní investory a kapitál. Dále to znamená, že islámské banky mohou být stavěny na jiných principech, ale za předpokladu, že zachovají základní standardy, které garantují banky konvenční, tedy dostatečné finanční zdroje, spolehlivý management a systém kontroly. Nyní je ve Velké Británii jedinou kompletní islámskou retailovou bankou již zmíněná Islamic Bank of Britain (IBB), která v dnešní době tvoří osm poboček. Dalšími dobře fungujícími bankami, které nabízejí islámské produkty, jsou dvě největší banky na britském trhu a to HSBC a Lloyds TSB. Ve Velké Británii poskytují své služby též čtyři investiční islámské banky a těmi jsou: European Islamic Investment, Bank of London and the Middle East - BLME, European Finance House a Gatehouse.¹³⁶ Každým rokem jsou časopisem Global Islamic Finance jmenovány banky, které patří mezi nejúspěšnější na trhu. V roce 2013 byla vyhlášena Bank of

¹³⁶ World's Best Islamic Financial Institutions. *Global Islamic Finance* [online]. 2013 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://www.gfmag.com/tools/best-banks/12474-worlds-best-islamic-financial-institutions-2013.html#axzz2uRdu2FsA>

London and Middle East za nejlepší banku v Evropě, která poskytuje islámské finanční služby a produkty.¹³⁷

Co se pojišťovnictví týče, ani v této oblasti nezůstala Velká Británie pozadu. Islámská pojišťovna Salaam Halal působí na trhu od roku 2008 a poskytuje služby „takaful“.

5.9.2 Lucembursko

Lucembursko je v současné době považováno za velkou naději v rozvoji islámských finančních služeb a produktů v Evropě. I přesto, že muslimská populace zde není rozhodně početná (13000 muslimů), zaujímají islámské produkty a služby významné místo na lucemburském finančním trhu. Tento úspěch svědčí o tom, že rozvoj islámských financí není přímo závislý na početné komunitě muslimů v zemi, ale že tyto služby může využívat kdokoliv bez ohledu na náboženství a víru.

Silná podpora ze strany vlády zajistila to, že se Lucembursko stalo jedním z hlavních center islámského finančnictví v Evropě. Již v roce 1978 zde byla založena první islámská finanční instituce v západní zemi. O pět let později vznikla první pojišťovací společnost, která nabízela produkty v souladu s islámským právem šarí'a. Dalším zlomovým bodem se stal rok 2002, ve kterém Lucemburská burza registrovala sukúk, tedy islámské cenné papíry.

Další prim, který si Lucembursko nese, je to, že se Lucemburská centrální banka stala první centrální bankou v Evropě, která je členem Islámské finanční skupiny služeb. Tato banka je velmi aktivní v oblasti vytváření islámských finančních standardů.

Islámské finančnictví se obecně těší velké podpory ze strany lucemburské vlády. Lucemburský ministr financí nedávno vystoupil na konferenci v Malajsii, kde pronesl názor, že v islámských financích lze nalézt to, co Evropa momentálně nejvíce potřebuje a to stabilitu, partnerství, eliminaci rizik a zachování etických principů.

Momentálně jsou islámské finanční služby a produkty v Lucembursku poskytovány následujícími institucemi: Sisal Finance S. A., Sisal Holding, Takaful S. A. a Islamic finance House Universal Holding S. A..

¹³⁷ World's Best Islamic Financial Institutions. *Global Islamic Finance* [online]. 2013 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://www.gfmag.com/tools/best-banks/12474-worlds-best-islamic-financial-institutions-2013.html#axzz2uRdu2FsA>

5.9.3 Švýcarsko

Mezi země nabízející své služby v oblasti islámského bankovníctví patří i Švýcarsko. Švýcarsko je obecně známé jako centrum konvenčních finančních služeb, své zastupitelné místo zde ale mají i produkty islámského finančníctví.

V současné době působí na švýcarském trhu následující islámské finanční instituce: Cupolla Asset Management SA, Dar Al Maal Al Ilami Trust, Faisal Finance SA, Pan Islamic Consultancy Services Istishara SA a Pictet Suisse. Banka Faisal poskytuje svým klientům produkty privátního bankovníctví, správy aktiv a úschovu cenných papírů. Tato banka své produkty prezentuje jako produkty etického bankovníctví a upozorňuje na to, že islámské služby jsou vhodné jak pro muslimy, tak i nemuslimy.

Ve Švýcarsku jsou nabízené i služby islámského pojišťovnictví takaful a to společností Retakaful. Obecně by se dalo říci, že se islámské banky zaměřují na investování a správu majetku movitých klientů a to především z oblasti Perského zálivu, pro běžného občana jsou islámské produkty finančně nedostupné.

5.9.4 Německo

Muslimská komunita je v Německu silně zastoupená, v současné době zde žije 4,1 milionů muslimů. Situace na trhu se však liší například od Velké Británie, kde žije početně menší skupina muslimů než v Německu a islámské finančníctví je podporováno ze strany vlády. Německý finanční islámský trh se rozvíjí, ale ne tak rychlým tempem jako v dalších zmíněných zemích. Na rozvoj islámských finančních služeb má vliv stále rostoucí islámofobie, která se samozřejmě promítá i do nabízení islámských služeb a produktů a samozřejmě i to, že německá vláda nevyjádřila politický zájem o produkty tohoto segmentu. Dalším problémem islámského finančníctví v Německu je i neslučitelnost německého právního systému s principy islámských produktů.

I přes tyto překážky si islámské finančníctví začíná upevňovat své místo na trhu. V Německu působí velký počet bank s podílem kapitálu z muslimských zemí, jen minimum z nich však poskytuje islámské finanční služby. Většina těchto finančních institucí má svou mateřskou společnost v Iránu a v Turecku. Z iránských bank můžeme jmenovat banku Melli, Saderat a Europäische-Iranische Handelsbank AG. Z tureckých

bankovních institucí je to: Akbank TAS, Isbank GmbH, Oyak, Aypi Kredit Bank AG.¹³⁸ Je třeba zdůraznit, že ani jedna z těchto bank nenabízí služby a produkty islámského finančnictví. V současné době poskytují islámské finanční služby banky: Bank Serah, Deutsche Bank, Commerzbank a Dresdner Bank. Poslední tři zmíněné zřídily své islámské divize na Blízkém východě a v Indonésii. Deutsche Bank též emitovala *sukúky* a společně s bankami ze Saúdské Arábie i retailové produkty, které jsou v souladu s islámským právem.

V roce 2010 zažil německý bankovní sektor zajímavou premiéru. Spolkový úřad pro dohled nad finančním trhem (BaFin) udělil licenci bankovní instituci Kuvey Türk Bank, která je dceřinou společností největší islámské banky na světě - Kuveyt Finance House. Pobočka byla založena ve městě Mannheim, kde žije početná komunita tureckých muslimů.

Za zmínku stojí to, že si Německo drží evropské prvenství v oblasti nabízení a vydávání dluhopisů *sukúk*. V roce 2004 *sukúky* vydala spolková země Sasko-Anhaltsko, a to v hodnotě 100 milionů eur. Hlavním partnerem projektu byla banka Citibank. Jednalo se o dluhopisy založené na výše popsaném principu *idžára*.

5.9.5 Francie

Ve Francii žije 3,6 milionů muslimů. Většina příslušníků této menšiny pochází z bývalých francouzských kolonií severní Afriky (*Alžírsko, Maroko, Tunisko a další*), kde není islámské bankovníctví na tak vysoké úrovni jako v zemích Perského zálivu. Přestože má Francie jednu z nejpočetnějších komunit muslimského obyvatelstva v Evropě, na rozdíl od Velké Británie razí v poskytování islámského typu financí spíše konzervativnější linii. V současné době působí ve Francii otázka islámu velmi kontroverzní reakce a je velmi diskutovaným tématem a to zejména v politické rovině. Islámské finančnictví je ve Francii skutečně teprve na pomyslné startovací čáře. Francouzské banky opatrně začínají promýšlet případnou strategii pro nabídku islámských produktů. V roce 2007 byly schváleny první islámské fondy a v dubnu roku 2008 byla vydána opatření pro zvýšení konkurenceschopnosti Francie na poli islámského bankovníctví. Ve druhé polovině roku 2009 byla ve Francii zveřejněna řada

¹³⁸ *Ethica Handbook of Islamic Finance* [online]. Dubai: Ethica Institute of Islamic Finance, 2013, 700 s. [cit. 2014-03-09]. ISBN 978-1-84542-083-3. str. 522.

regulatorních opatření ve prospěch rozvoje islámského bankovníctví a jeho produktů. Ve stejném časovém období proběhla první adaptace daňového rámce pro sukúky a murábahu. Tato opatření přinesla již první odezvu ze zahraničních bank a koncem roku 2009 se přihlásily tři islámské banky o udělení licence ve Francii (Qatar Islamic Bank, Kuwait Finance House a Al-Baraka Islamic Bank Bahrain).

Islámské finanční služby v současnosti poskytují tyto finanční instituce: Algeria Saudi Leasing Holding Company, francouzská banka Societé Générale a BNP Paris.

Začátkem roku 2012 byly ve Francii uvedeny na trh první islámské cenné papíry sukúk.

5.9.6 Dánsko, Itálie, Irsko

I v těchto evropských zemích žije poměrně početná komunita muslimů. Italské banky se na poli islámského finančnictví angažují velmi málo, naproti tomu v Dánsku vyvíjela mnoho let svoje aktivity Islamic Bank International of Denmark (*Copenhagen*). Tato banka byla založena v roce 1985 dánskými muslimskými intelektuály a stala se tak jednou z prvních islámských bank v Evropě. V dnešní době již tato banka neexistuje. V současné době je život muslimů v Dánsku komplikovaný. Mezi obyvateli vypukla silná vlna islámofobie. To se samozřejmě negativně promítá i na finančním trhu země. I přesto ale islámské finančnictví stále funguje a v posledním roce zaznamenalo i menší růst. Na jaře roku 2008 přišly čtyři regionální banky (Sparekassen FarsN, Sparekassen Vendsyssel, Sparekassen Hobro a Den Jyske Sparekasse) se společnou nabídkou hypoték - Amanah Kredit, založených na principech šarí'a. V současné době nabízí v Dánsku islámské bankovní služby bankovní instituce Faisal Finance Denmark AS. v Itálii se v nabízení islámských produktů a služeb angažuje banka Bank Sepah a v Irsku Bank of Ireland.

5.9.7 Švédsko

Ačkoli je Švédsko další evropskou zemí s nezanedbatelnou muslimskou menšinou, na finančním trhu neexistuje žádná islámská banka, která by nabízela své produkty a služby. Ojedinele lze ale zaznamenat poptávku muslimů po produktech islámských bank, největší zájem je o bezúročné úvěry.

Je na místě upozornit na švédskou banku JAK (Jord Arbete Kapital), jejíž aktivita vychází z bezúročných principů finančnictví, ale pozor, v tomto případě se nejedná o islámskou banku. Hovoří se o tom, že banka nabízí své služby na základě principů

podobným islámským bankám, nabízí bezúročné finanční produkty, neposkytuje ale produkty jako jsou např. idžára či mudáraba. Tato banka funguje na bázi eliminující úrok od roku 1965 a není spojena s žádným náboženstvím, ani politickou stranou.

Zkratka JAK znamená: J - *půda*, A - *práce*, K - *kapitál*. Původním cílem banky bylo finančně podpořit rozvoj zemědělských oblastí. Farmáři se potýkali s vysokou konkurencí na trhu a s odlivem kapitálu do městských center. Mnozí z nich zažili bankrot a to z důvodu vysokých úroků z půjček. Sedláci využili systému těchto bezúročných půjček jako první. Postupem času se klienty a členy banky stalo celé sociální spektrum švédských obyvatel. V roce 2011 měla banka 38000 členů a eviduje 10% nárůst nových členů za rok. Finanční krize tuto banku nepostihla, stejně jako další banky fungující na etické bázi.

Princip fungování této finanční instituce je založený na financování bankovních půjček zejména na základě úspor členů banky. Aktivita jsou na bázi spoření, kdy členové banky dosahují určitých hodnot, které jsou rozhodující například v případě žádosti o půjčku. Banka funguje na principu členství. Produkty a služby mohou čerpat pouze členové a jejich rodinní příslušníci. Pokud tedy máme zájem o bezúročný typ půjčky, musíme se stát členem a splácet roční poplatky za členství ve výši 250 SEK.¹³⁹

Většina bank je orientována na produkování zisku, banka JAK je však obecně prospěšnou organizací a z dlouhodobého hlediska jsou všichni členové ziskoví. Právní forma odpovídá družstevní bance, sami zaměstnanci však dávají přednost názvu "členská banka", který lépe charakterizuje etický charakter banky.¹⁴⁰

V současné době je banka JAK důkazem toho, že tento typ finančnictví může velmi dobře a hlavně úspěšně fungovat jako alternativa ke konvenčnímu bankovníctví. Islámští učenci ve Švédsku ji dávají jako vzor toho, že lze poskytovat finanční služby fungující na bázi solidarity, odpovědnosti a důvěře.

5.9.8 Islámské bankovníctví a Česká republika

Islámské finančnictví je pro obyvatele České republiky stále neznámým pojmem, ačkoliv zájem o znalost této problematiky stoupá. V zemi žije zanedbatelný počet

¹³⁹ HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 138.

¹⁴⁰ Družstevní banka JAK. *E-republika.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://news.e-republika.cz/article834-Dru-stevni-banka-JAK>

muslimské populace, v roce 2011 se k islámu přihlásilo dohromady 3085 lidí.¹⁴¹ Islámská obec v České republice je velmi heterogenní a dle Kropáčka velkou část muslimů tvoří studenti z arabských zemí, kteří k nám přijíždějí studovat vysokou školu.¹⁴² Pravděpodobnost většího přílivu muslimů do ČR v následujících letech je velmi nízká. Na druhou stranu byl již zmíněn i fakt, že se o produkty islámského finančnictví nezajímají pouze lidé praktikující islámskou víru, ale jsou atraktivní i pro podnikatele a obyvatele z řad široké veřejnosti. Český export každým rokem roste a v posledních letech se mluví o nové strategii, která má za cíl prorazit na trhy zemí, které nejsou součástí Evropské unie. Prezident Svazu průmyslu a dopravy ČR Jaroslav Hanák, vystoupil na mezinárodní Islámské bankovní konferenci, která se konala v květnu roku 2012. Poukázal zde na zájem tuzemských exportérů o trhy v islámských zemích. Uvedl, že je pro firmy v ČR užitečné dozvědět se o směrech vývoje a produktech islámského bankovníctví a že řada našich firem hledá exportní možnosti v islámských zemích. Dle něj je znalost finančního prostředí klíčovým předpokladem úspěchu.¹⁴³

V budoucnu je dost pravděpodobné, že se český bankovní trh s produkty a službami islámského finančnictví setká, a to i v důsledku jednotné bankovní licence v rámci Evropské unie. Mezi zahraničními bankami, které mohou poskytovat své služby v ČR dle článku 28 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/48/ES je banka European Islamic Investment Bank.¹⁴⁴ Banka může nabízet služby od roku 2007 jako: přijímání vkladů, poskytování úvěrů, finanční leasing a finanční pronájem, vydávání a správa peněžních prostředků a bankovních směnek, poskytování záruk a příslibů, obchodování na vlastní účet a na účet klienta, účast na vydávání cenných papírů, poradenství a peněžní makléřství.

¹⁴¹ Počet lidí oficiálně se hlásících k islámu klesá. *IBRNO.cz* [online]. 2011 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.ibrno.cz/zajimavosti/42746-muslimove-se-v-cesku%20prestavaji-oficialne-hlasit-k-svemu-nabozenstvi.html>

¹⁴² KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 264.

¹⁴³ Islámské bankovníctví je budoucností Evropy. *FCOworld* [online]. 2012 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://cfoworld.cz/trendy/islamske-bankovnictvi-je-budoucnosti-evropy-1745>.

¹⁴⁴ SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2006/48/ES. *Eur-lex.europa.eu* [online]. 2006 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:177:0001:0001:CS:PDF>.

Česká republika jako člen Evropské Unie řídí fungování finančních ústavů v souladu s evropskou legislativou. Vzhledem ke struktuře islámských finančních institucí je tento přístup výhodou. Jistou překážkou pro vznik islámské banky v ČR by mohla být nízká flexibilita českého právního systému a fakt, že veškeré kompetence ohledně vydávání zákonů týkajících se finančního trhu, jsou svěřeny Ministerstvu financí České republiky. Další neznámou je pak případné přizpůsobení a to hlavně v oblasti daňové legislativy.

5.10 Hodnocení islámského bankovníctví

Již bylo zmíněno, že se islámské bankovníctví stalo globálním finančním instrumentem, který zaujal obyvatele nejen islámských zemí, ale i obyvatele zemí neislámských. Islámské finančníctví je často svými příznivci nazýváno „etickým“ bankovníctvím. Je třeba si ale uvědomit, že tento druh bankovníctví potřebuje ještě dostatek prostoru pro to, aby si upevnil své místo na evropském trhu. Muslimská komunita v Evropě je početná, ale i přesto se islámské finančníctví drží pouze v několika evropských centrech, jako je např. Londýn. Obecně by se dalo říci, že nabídka těchto produktů je omezena převážně na anglicky mluvící muslimy. To má za následek, že islámské služby a produkty neoslovují muslimy, kteří žijí v jiných evropských státech.

Islámské bankovníctví v Evropě je často prezentováno jako možná alternativa ke konvenčnímu bankovníctví. Pokud se má stát touto alternativou, musí obstát v konkurenčním prostředí tradičních, neislámských bank. Překážky jsou v tomto směru i legislativního rázu. I kdyby byly změněny zákony ve prospěch islámského bankovníctví, stále se naskytá otázka, zda by byly banky schopny zvládnout v náležité kvalitě konkrétní specifické dovednosti jako je např.: správce peněžních fondů, investor, odhadce, podnikatel, odborník na účetnictví, daně atd., které financování formou mudáraby a mušáraky předpokládá.¹⁴⁵

Dalším problémem je nedostatečná standardizace v oblasti islámských financí. Veškerá kontrola nad procesem schvalování produktů závisí na rozhodnutí výboru šari'a. Často dochází k tomu, že se jednotlivé komise svým názorem na poskytování konkrétní služby liší. Shoda mezi jednotlivými školami neexistuje ani v tak zásadní věci, jako je zákaz

¹⁴⁵ WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 105.

úroku ribá. Způsob, kterým výbor schvaluje produkty je časově i finančně náročný a vyžaduje i značné personální zajištění. Bohužel je v dnešní době šarí'a učenců velmi málo a tím pádem se jména v komisích jednotlivých bank často opakují. Nizam Yaquba, což je jeden z nejznámějších učenců na světě, působí v několika islámských bankách současně a to v HSBC, Abu Dhabi Islamic Bank, BNP Paribas, City Bank, Loyds TSB a dalších. Na tyto šarí'a specialisty jsou často kladeny požadavky, které se týkají mimo jiné i orientace ve finančních a bankovních otázkách. Dle odhadů existuje na světě maximálně 60 učenců, kteří jsou schopni kvalifikovaně radit ve vrcholném byznysu. S nedostatkem specializovaných zaměstnanců se potýká islámský finanční trh celé Evropy. Např. Velká Británie má problém s nedostatkem kvalitních zaměstnanců na všech úrovních řízení. Největším problémem je obsazení pracovníků v oblasti středního managementu a do šarí'a komise a to i přes to, že ve Velké Británii existují vysoké školy, které se na islámské finančnictví specializují. V ostatních státech Evropy v podstatě neexistuje možnost vzdělávat se v oblasti islámského bankovníctví. Výsledkem je již zmíněný nedostatek kvalifikovaných sil v oboru. Řada podnikatelů pochopila, že pro úspěšnou spolupráci se zahraničními obchodními partnery, kteří pocházejí z islámských zemí, je nezbytné mít znalosti v oblasti islámského finančnictví. Dalším možným nedostatkem je to, že islámské bankovníctví je na trhu oproti konvenčnímu bankovníctví relativně krátce. Je tedy možné, že ještě nebyla rozpoznána veškerá rizika, která souvisejí s poskytováním islámských služeb a produktů.

Možná perspektiva islámského bankovníctví je v současnosti velmi spekulovanou oblastí a to nejen v islámském světě. Velký prostor pro rozvoj islámských bankovních služeb je viděn v produktech, které dosud nemají konkurenci v rámci konvenčního bankovníctví.

Obecně by se dalo říci, že se v Evropě osvědčila islámská bankovní oddělení, založená v rámci konvenčních bank. Problémem se často jeví to, že při nabízení islámských služeb a produktů, nemůže banka zajistit oddělení financí, které jdou z konvenčních produktů a které z těch islámských. Islámskými učenici bývají tyto služby a produkty často prezentovány jako nečisté, jelikož se instituce nechová dle principů islámského práva šarí'a. Tvrdí, že se tyto produkty pouze tváří jako produkty islámské, a že se ze strany konvenční banky jedná o nekalou konkurenci.

V Evropě se velmi rozrůstá halal průmysl a obchod. I zde můžeme pozorovat, že se jedná o významné a rychle se rozvíjející finanční odvětví a mnoho lidí, ať muslimů či nemuslimů, projevuje o tyto produkty zájem. Řada podnikatelů v dnešní době investuje do islámských fondů a podílí se na financování halal průmyslu, v kterém spatřují možnou obchodní příležitost.

6. Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo popsat principy fungování islámského finančnictví. Autorčinou snahou bylo přiblížit čtenáři problematiku islámského práva v oblasti finančních služeb a produktů. Práce se zabývá vysvětlením základních principů islámského bankovníctví a detailně popisuje produkty islámského finančnictví.

Hlavní myšlenkou tohoto konceptu bankovníctví je zákaz úroku (*ribá*). *Ribá* je hlavním ukazatelem, který musí být dodržen ve všech produktech islámských finančních služeb. Mezi další zakázané transakce mimo *ribá* patří ty, které obsahují prvky *gharar* a *maysir*. V případě pochopení těchto základních náboženských principů islámského finančnictví nám vyplyne teze, že islámská ekonomie funguje na základě spravedlnosti a rovnosti. Islám je sám o sobě velmi silně sociálně orientovaný, *zakát* – neboli povinná almužna, je pouze jednou z forem projevení solidarity a soucítění s lidmi v nouzi.

V práci jsou detailně charakterizovány jednotlivé produkty islámského finančnictví, které vycházejí z islámského práva *šarí'a*. Produkty jsou rozděleny do dvou skupin a to dle technik financování. První skupinou jsou tzv. *techniky sdílení zisku a ztrát - mušáraka a mudáraba*. *Mušáraka* a *mudáraba* jsou základními prostředky, kterými islámské banky dokládají svou odlišnost od konvenčních bank. Druhý typ – *přirážkové techniky*, je charakteristický postupy, které jsou konvenčnímu bankovníctví daleko bližší. Ve většině transakcí se k financování využívají postupy, které jsou dle *šarí'y* přípustné, ale protirečí si ve smyslu zákazu úroku. Mezi tyto techniky patří: *murábaha*, *idžara*, *sukúk*, *istima*, *salam*, *qard hasan* atd. Produkty islámského bankovníctví nejsou omezeny pouze na muslimskou komunitu, ale využít je může v podstatě kdokoliv. Nezajímají se o ně pouze muslimové, ale jsou atraktivní i pro podnikatele a uživatele z řad široké veřejnosti.

Dalším cílem diplomové práce bylo popsat situaci islámského bankovníctví v zemích EU a zanalyzovat islámské finanční instituce, které nabízejí své služby v jednotlivých

státech. I přesto, že je islámské bankovníctví poměrně mladým fenoménem, můžeme hodnotit jeho vstup na evropský finanční trh jako úspěšný. V dnešní době se islámské finanční služby a produkty těší stále větší popularitě. Islámské banky rozvíjejí svou činnost v zemích jako je Velká Británie, Lucembursko, Švýcarsko, Francie, Německo aj. Služby nabízejí jak muslimům, kteří v dané zemi žijí, tak i nemuslimům, kteří mají zájem o bankovní produkty fungující na etických principech. Státy si uvědomují, že islám dnes vyznává nemalé procento světové populace a že spolu s nabídkou islámských bankovních produktů si mohou zajistit nový kapitál a možnost investování. V případě, že bude snahou islámského bankovníctví upevnění si pozice na evropském finančním trhu, mělo by se dle autorky zapracovat na aspektech, zahrnující následující oblasti: vytvoření *institucionálního rámce* (vznik výše zmíněných mezinárodních islámských organizací), definování *náboženského rámce* (unifikace náboženských otázek na problémy související s fungováním islámských finančních institucí), rozpracování *propagační oblasti* (pozitivní prezentace islámských finančních služeb a produktů), *rozvoj vědy a výzkumu v bankovní sféře a zvyšování odborné kvalifikace pracovních sil v oblasti finančních nástrojů*.

Pojmy jako islámské finančníctví, banky a jejich produkty, se v současnosti často skloňují v souvislosti s ekonomickou krizí, která zasáhla Ameriku a Evropu v roce 2008. Obecně lze tvrdit to, že k úspěšné expanzi islámského bankovníctví v zemích EU přispěla právě tato krize. Dle průzkumů měly islámské banky v době finanční krize v USA a Evropě prokazatelně nižší ztráty, než banky konvenčního typu. Mezinárodní měnový fond zveřejnil v roce 2012 studii, která dokázala větší stabilitu a pružnost islámských finančních institucí ve vztahu k ekonomické krizi. Je tedy zřejmé, že některé principy „etického“ bankovníctví jsou hodny následování a mohou vést k úspěchu.

7. Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

Ethica Handbook of Islamic Finance [online]. Dubai: Ethica Institute of Islamic Finance, 2013, 700 s. [cit. 2014-03-09]. ISBN 978-1-84542-083-3.

HRBEK, Ivan. Vznešený korán. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7.

HRDLIČKOVÁ, Ivana. Islámské finance jako alternativa. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4.

JUERGENSMEYER, Mark. Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence. Berkeley: University of California Press, 2001. ISBN 978-80-7325-109-3.

KROPÁČEK, Luboš. Duchovní cesty islámu. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6.

KŘIKAVOVÁ, Adéla, MENDEL, Miloš a MÜLLER, Zdeněk. Islám: Ideál a skutečnost. Vyd. 1. Praha: Panorama, 1990. 367 s. Pyramida. ISBN 80-7038-012-8.

MAITAH, Mansoor. Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2.

MAITAH, Mansoor. Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0.

POTMĚŠIL, Jan. Šarī'a: úvod do islámského práva. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0.

SCRUTON, Roger. Západ a ti druzí: Globalizace a teroristická hrozba. Brno: Barrister, 2007. ISBN 978-80-7364-042-2.

VLČEK, Miroslav. Úvod do religionistiky. Přehled dějin náboženského myšlení I. vyd. 1. V Praze: Oeconomica, 2004. 162 s. ISBN 80-245-0768-4.3.

WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. Islámská ekonomie a bankovníctví. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1.

Elektronické zdroje

AAOIFI. AAOIFI [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.aoifi.com/en/about-aoifi/about-aoifi.html>

Družstevní banka JAK. E-republika.cz [online]. 2012 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://news.e-republika.cz/article834-Dru-stevni-banka-JAK>

Fatwy. Islamweb [online]. 2008 [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz/fatwy/fatwa.php?fatwaId=88>

IDB Bank-About us. IDB Bank [online]. 2006 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://www.idbny.com/about-us.php>.

- International Islamic Centre for Reconciliation and Commercial Arbitration. IICRA [online]. 2013 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://iicra.com>
- Islamic Development Bank Group. IDB [online]. 2014 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.isdb.org/irj/portal/anonymous>
- Islamic Financial Services Board. IFSB [online]. 2010 [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.ifsb.org/>
- Islámské bankovníctví je budoucností Evropy. FCOworld [online]. 2012 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://cfoworld.cz/trendy/islamske-bankovnictvi-je-budoucnosti-evropy-1745>.
- KETTELL, Brian. Introduction to Islamic banking and finance [online]. Chichester, U.K.: Wiley, 2011. Wiley finance series [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10484708>.
- Po 10 letech ve Velké Británii budou dominovat islámu, říkají odborníci. News1 [online]. 2011 [cit. 2014-02-25]. Dostupné z: <http://news1.co.uk/cs/religion/322389.html>
- Počet lidí oficiálně se hlásících k islámu klesá. IBRNO.cz [online]. 2011 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.ibrno.cz/zajimavosti/42746-muslimove-se-v-cesku%20prestavaji-oficialne-hlasit-k-svemu-nabozenstvi.html>
- SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2006/48/ES. Eurlex.europa.eu [online]. 2006 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:177:0001:0001:CS:PDF>.
- World's Best Islamic Financial Institutions. Global Islamic Finance [online]. 2013 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://www.gfmag.com/tools/best-banks/12474-worlds-best-islamic-financial-institutions-2013.html#axzz2uRdu2FsA>